



№8(27)

середа, 23 квітня 2003 року

# РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ  
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

# 92

Ціна договірною

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

## САВОРЕ МАНУШЕНГЕ БАХТАЛІ СУНТО ПАТРАДІ!

### ГОРИ І ГОРЕ

Е ПЛЯЯ Е БІДА

У "Романі Яг" (ще з обласним статусом) наші читачі могли знайти матеріали, які з'явилися на шпальтах газети після їхніх листів, усних повідомлень, дзвінків. Роми просили редакцію втрутитися, допомогти. Адже чимало сімей опинилися без житла.

Журналісти побували на місцях пожеви - 1998-го, наступних бід, подавали оперативні репортажі, статті, кореспонденції. Вони вмщувалися під рубриками "Горепад у Карпатах".

А вже згодом, коли газета почала виходити як всеукраїнське ромське народне видання, ця тема продовжувалася. На її контролі залишилися окремі села, де проживали роми, а також ромські табори, які зазнали стихійного лиха. Це у Виноградському районі (ми писали про те, що Президент України Леонід Кучма відвідав села, де повнь пошкодила десятки добротних будинків не лише угорців (Текова, Сасова, інших сіл), а й ромів... Зокрема, в Чорнотисіві (тут побував колишній віце-прем'єр Віктор Ющенко, інш високі посадові особи).

Повнь принесла біду в сотні домовок. А коли говорити про ромів - то вулиця ім. Т. Шевченка в с. Чорнотисів була соціально зруйнована...

... І про те, як відбудовувалася вже згадана вулиця ім. Т. Шевченка, наша газета писала. Зокрема, розказували про колись відомого музиканта Тонто, котрий поскаржився редакції (понад

два роки тому), що повинно було знищено його хату, а вся велика родина проживає у непридатних для мешкання прибудовах.

Дякувати Господу, вулиця, на якій проживають роми, відбудовується. Й пані Ірма, дружина музиканта Тонто, котрий на час приїзду журналістів лікувався у Виноградській лікарні, радо показували кімнати не лише першого, а й другого поверху будинку. Доклали й своїх рук усі чле-

у сусідній Чехії послом колишній губернатор Закарпаття Сергій Устич. Відповідальний за "повнь" заступник голови облдержадміністрації Василь Літур - у відставці. А інші, менші чиновники, перейшли на другі посади. І сьогодні доводилося лише гадати, куди пішла значна частина пожевених грошей. Бо, скажімо, в селі Собатині на Іршавщині роми продовжують оббивати пороги. Та й чи лише в Собатині? До прикладу, в ряді ромських таборів Мукачівщини, а також у Міжгір'ї, ситуація вкрай тривожна. Підмічимо, навіть підтоплені будиночки дуже часто не взяті на облік?!

На Закарпатті сьогодні знову виник пожевенний скандал. У ньому замішані чиновники, які зловживали службовим становищем. Уряд виділяв кошти вже після першої пожеви, але чи всі вони розподілялися за призначенням? Чи отримали належну компенсацію, зокрема й усі роми? Була постановою Кабінету Міністрів, згідно з якою Ощадний банк України виділив Закарпатській області 42,5 мільйона гривень для безвідсоткового кредитування населення, що потерпіло від горепадів 1998 року. Та ще й донині з'ясовуються "історії" з цими коштами, як і іншими. До речі, наш земляк, колишній міністр МНС Василь Дурдинець, кандидат у Верховну Раду, об'явив "розібратися" з пожевеними компенсаціями. Нінч Василь Васильович уже... посол України в Угорщині.

Держава пішла людям назустріч, допомагаючи в пожевенній біді, а деякі чиновники на цьому наживалися, як і на гуманітарній допомозі.

Невже треба порушувати кримінальні справи проти посадовців?!

Аладар Адам  
P.S. Продовження теми на 4 стор.



Зсуви в Карпатах

ни великої родини, аби мати власний дім...

Кілька десятків котеджів з'явилися у селі Вари на Берегівщині. Для остаточного закінчення робіт потрібні ще певні зусилля. Однак... роми сьогодні вдячні й за ті будматеріали, кошти, які отримали на перший час...

Звичайно, у одному невеличкому матеріалі не розказати про все те, що принесла в Карпати пожевень 1998-го, а також наступні лиха. Варто погортати нашу газету - й ситуація проясниться. Бо що трагедію ми висвітлювали, незважаючи на те, що комусь із "владопридержуючих" наші об'єктивні матеріали були кісткою в "горлянку". До прикладу,



## Христос Воскрес!

Сьогодні в номері:

**Віктор Янукович - наступний президент?** 3 стор.

**Гори ідуть до людей** 4 стор.

**Святкуємо Песах** 5 стор.

**Америка нагнітає страх** 8 стор.

**Не все музика, що звучить** 9 стор.



**Художник, який прославився після смерті** 10 стор.

**Поради від Ради** 10 стор.

### ПОДІЇ ПОЛІТИЧНОГО ТИЖНЯ

## ПРОГРАМУ УРЯДУ ЯНУКОВИЧА СХВАЛЕНО. Є "ІНДУЛЬГЕНЦІЯ" НА РІК. ПРЕМ'ЄР ЗРОБИВ ЗНАЧНИЙ КРОК У НАПРЯМІ ДО ПРЕЗИДЕНТСТВА

Цього дня чекали. Чимало було розмов до і навколо. Адже цієї презентації залежало надто багато. Бо відбутися вона мала у час, коли продовжувалося обговорення реформи Президента. Сам Леонід Данилович висловив незадоволення тим, що

наразі в багатьох колективах йде її суспільний "одобрямс". Тобто всенародний. Це нікому не потрібно.

"Хочу відверто сказати, - заявив Президент, - така резолюція зборів трудового колективу (їдеться про повне схвалення

конституційних реформ - ЮЗ.), на мою думку, мало чим відрізняється від резолюції опозиційного мітингу на лад: засудити проект закону про зміни в Конституції України, внесений Кучмою, як неприйнятний".  
(Продовження на 3 стор.)



РОМ-ПРЕС

### Україна втратила ще двох журналістів

9 квітня в автоаварії загинув президент "Громадського радіо", журналіст Олександр Кривенко. З невідомих причин на 39-му кілометрі траси автомобіль "Фольксваген-Гольф" з'їхав з дороги і врізався в дерево, внаслідок чого водій і пасажир загинули.

Олександр Кривенко свого часу редагував популярний часопис "Пост-Поступ", відтак працював головним редактором журналу "Пік", був організатором громадської організації "Хартія-4", яка ініціювала створення комісії журналістської етики.

На двадцятий день війни в Іраку в Багдаді смерть знайшла репортера "REUTERS" українського журналіста Тараса Процюка.

Пішли із життя краєці з кращих - Ігор Александров, Михайло Коломієць, Сергій Набока. За ким дали черга?

На світліні: Олександр Кривенко в редакції газети "Романи Яг"



### Готується законопроект

#### про збільшення штрафів у 20 разів

Уряд готує новий сюрприз - працівники ДАІ зможуть штрафувати порушників-водіїв на місці вчинення правопорушення, а також забирати їх посвідчення та ставити авто на штрафний майданчик. Новий законопроект передбачає збільшення розміру штрафів - як мінімум у чотири і як максимум у двадцять разів. До слова, може бути накладений і штраф за незаконне встановлення на авто спеціальних звукових чи світлових сигнальних пристроїв та порушення правил проїзду вантажівок.

### Населення України продовжує зменшуватися

Інтерфакс України (за повідомленням Держкомстатистики) передає, що станом на 1 березня 2003 року населення України становить 47,922 млн. За місяць воно скоротилося більш ніж на 30 тисяч.

За даними всеукраїнського перепису населення, що проводився 5-14 грудня 2001 року, в країні проживало 48 млн. 416 тис. чоловік.

У січні-лютому в Україні народилося 65 тис. 94, померло - 143 тис. 445 чоловік. Отже, природний приріст населення на 1 березня - мінус 78 тис. 351 людина. Скорочення чисельності населення відзначалося в усіх регіонах України.

### Новий телеканал - про погії в Іраку

Зусиллями Джорджа Буша і його англійського однодумця Тони Блера сьогодні багато хто із глядачів можуть дивитися передачі нового телеканалу "Назустріч свободі". Що передаватиметься? А найперше, всі останні новини, які відбуваються у край тривожної зони - Багдаді.

Телевізійні й радіодебати заповнять білі плями, які були в країні під час режиму Саддама Хусейна. Народ хоче правди про все, що відбувається. Адже для того, аби відродити в країні нове і вільне суспільство, необхідно, щоби народ Іраку знав, про майбутні дії й намагання щось зробити.

### Чи зможуть роми придбати "Фольксваген"?

І не дінде, а в - Ужгороді, де німецький автоконцерн "Фольксваген" почне через кілька місяців їх випуск. Договір підписано 10 квітня цього року.

Як же моделі можна буде придбати? А найперше - "Пассат", "Гольф", "Бора", "Поло". Як заявив представник "Фольксвагена", німецький концерн планує у перспективі подвоїти випуск своєї продукції в Україні. Відкритим залишається питання: а чи зможуть роми придбати цю автомашину? Навіть тоді, коли буде подовено її продаж в Україні. До речі, сьогодні продається чи не 3 тисячі автомобілів у рік. Чимало!

### Юлія Тимошенко не сяде за ґрати

Відверта протестантка німцистському режиму, лідер БЮТ Юлія Тимошенко, через свою опозиційність, могла легко позбутися депутатського імунітету і знову сісти на нари. Та апеляційний суд Києва визнав незаконним порушення Генеральною прокуратурою кримінальних справ проти Юлії Тимошенко та її чоловіка Олександра.

Юлія Володимирівна заявила, що вважає за потрібне закрити кримінальні справи і зняти обвинувачення й з інших співробітників корпорації "Єдині енергетичні системи України" та членів її родини.

### Затримано найнебезпечнішого злочинця світу

Відбулася зустріч іракської опозиції під патронатом США, що є кроком до побудови нової держави. Сторони домовилися побачитися через 10 днів. Правда, знаходяться й ті, хто не хоче, аби нова держава творилася з допомогою американців.

Затримано цими днями й Абу Абаса - найбільшого терориста світу. За повідомленням агентів США, більшість часу цей злочинець провів у Іраку.

### Хто і перед ким буде вибачатися

Наша газета в попередньому номері подавала матеріал "Чи буде Україна з бюджетом?"

Регламентський комітет у своєму рішенні встановив, що всі зміни, які стосуються показників бюджету, пояснюються скасуванням Верховною Радою 17 грудня 2003 року результатів голосування про прийняття у другому читанні проекту Закону України "Про Державний бюджет на 2003 рік" стислими термінами розгляду питання між повторним другим та третім читанням", а також врахуванням пропозицій народних депутатів України, висловлених при розгляді проекту Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік". Як зазначив голова Бюджетного комітету Петро Порошенко, "...лісія голосування Верховної Ради України чекаємо вибачень".

## 8 КВІТНЯ - МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ РОМІВ

### По-діловому відзначили свято

Роми Сербії по-діловому відзначили своє свято. 8-го квітня не було масових зборів у скверах міста, як минулими роками. Сходилися в офісах ромських організацій або асоціацій. Було запалено тисячі свічок. Понад сто ромських організацій обговорили нагальні питання ромів.

### Не хочемо, щоб ненавиділи

Відбулася загальноросійська кампанія проти націонал-екстремізму і дискримінації.

Святкування Міжнародного дня ромів стало приводом для російських ромів звернути увагу представників інших національностей на свої проблеми.

За словами радника президента фонду підтримки і розвитку ромської культури "Рома" Сергія Рогачева, російська культура весь час спекулювала на ромях, створюючи образ чудового слуги, що розважає господарів. Цей стереотип рома-слуги вважав Рогачев, панує у свідомості як росіян, так і самих ромів, заважає їм займатися іншою легальною діяльністю, крім пісень і танців. Крім того, існує визнане відторгнення ромів суспільством.

### Роми адаптуються

8 квітня російські роми відзначили Міжнародний день ромів. На честь цього дня були запалені свічки, що символізують єдність ромів усього світу. Свічка була запалена і на прес-конференції в Москві, присвяченій цій події.

У прес-конференції взяла участь президент фонду підтримки і розвитку ромської культури Георгій Янко і радник цього фонду Сергій Рогонов. Георгій Янко сказав, що головне завдання його одноплемінників полягає в тім, щоб зламати стереотипи,

### Нагорода з програми

#### "Ромська література 2002"

Жури конкурсу з програми "Ромська література 2002" обрали Райко Дьорча переможцем у категорії "Белетристика".

8 квітня на Міжнародний день ромів Джордж Сорос, голова Інституту Відкритого Суспільства в Угорщині, вручив нагороду переможцю на церемонії у Європейському Університеті.

Райко Дьорч народився в Белграді, де здобув звання доктора філософських наук. Спочатку він заробляв на життя як письменник, поет, журналіст, пізніше став редактором культурної сторінки газети "Політика". В жовтні 1991 року, побоюючись за своє життя, був змушений був залишити

З нагоди святкування Дня ромської нації транслювалася перша п'ятихвилинна телевізійна програма у всесвітній мережі (Internet). Програма Інтернет-телебачення, з якою можна було ознайомитися за адресою [www.romaniv.com](http://www.romaniv.com), стала одним із найважливіших подарунків, який ромський журналіст зробив своєму народу 8-го квітня. "Глас рома"

Однак, як свідчать опитування, що широко проводяться в Росії, роми є далеко не найнещасливішою національністю. Ставлення до них у чотири рази краще, ніж до чеченців і в три рази краще, ніж до євреїв. Проте, до двох вказаних проблем, названих фондом "Рома", Олександр Барєв з НКА додає третю - неможливість ромам, що постраждали від геноциду під час Другої світової війни, отримати компенсацію. За словами Барєва, німецький уряд гроші виділив, але до ромів Росії вони не дійшли. "У фонді "Взаєморозуміння і примирення" кажуть, що всі гроші вже розподілені, але ми їх не отримали, - розповідає він. Нам запропонували виплатити по 100 доларів на людину, замість визначених фондом 5-7 тис. марок. Тобто і тут роми дискримінують знову." (<http://www.hro.org/actions/nazi/index.htm>)

зокрема, щодо наркоторівлі. Він заявив, що в ромських громадах є свої суди, які суворо карають за здійснення злочинів. Наприклад, тих, хто провинився, піддають бойкоту. На питання кореспондента ПРИМИ, чи карають у ромському середовищі лише злочини, вчинені у громаді або ж усялякі інші, пан Янко коротко відповів, що "будь-який злочин вважається злочином". Учасники прес-конференції заявили, що особливі надії вони покладають на створення в Москві за підтримки столичного уряду соціально-культурного комплексу "Циганське подвір'я". Він сприятиме адаптації ромів у суспільстві.

Белград і оселитися у Берліні. Ще на посаді генерального секретаря Пен Клубу в колишній республіці Югославії Македонії, він видав кілька книжок та багато статей в своїй країні, а також у США, Об'єднаному Королівстві, Франції, Німеччині та Італії. Райко Дьорч шанується за чудові короткі оповідання на ромській, англійській та німецькій мовах. Серед них - "О гурд і девлеско", "Весілля в Аушвіці", "Я - аушвіцький німець" та інші.

### Попливли Ужем

#### вінки з квітами

Представники ромських товариств, журналісти, працівники телебачення, учні шкіл, просто молодь зібралася ввечері на Слов'янській набережній в Ужгороді, щоб відзначити Міжнародний день ромів.

Мітинг відкрив голова культурно-просвітнього Товариства "Романи Яг" Аладар Адам.

Голова Товариства "Романи Члб" Борис Бучко наголосив, що це свято треба зробити традиційним і проводити не лише в Ужгороді, а й по всьому Закарпаттю.

На мітингу з привітальним словом виступив також заслужений працівник культури України Ернест Бучко.

Присутні виконали ромський гімн "Джелем, джелем...". Школярі ромських шкіл ЗОШ №№ 13, 14 і



молодь пустили вінки з квітами і запаленими свічками за течією річки Уж, які нагадували оточуючим про свято ромів.

Після мітингу у благойній ідальній відбувся святковий обід і концерт, на якому виступили талановиті ромські діти і відомі музиканти.

Волика Опаленик

### "ГЕРНИКА" ПІКАССО - ЗА ЗАВІСОЮ!

#### АНАЛОГІЯ З НАЦИСТАМИ НЕДОРЕЧНА?

Поки Сполучені Штати тиснуть на Раду Безпеки з приводу прийняття резолюції стосовно війни проти Іраку, гобелен-копію найвідомішого антивоєнного твору "Герніка" Пікассо - сором'язливо прикрили блакитною завесою.

Гобелен "Герніка" висить у коридорі ООН, який веде якраз до Ради Безпеки. Цей дорогий твір подарувала ООН дружина Рокфеллера Хелпі у 1985 році.

Пікассо увіковічнює почуття жаху від першого масованого бомбардування в історії людства, коли нацисти стерли з лиця землі іспанське місто Герніка в 1937 році. Зайво і говорити про те, що гобелен виразно нагадує дипломатам, які засідають у Раді Безпеки, про

чесне виконання ними своїх обов'язків, записаних у декларації ООН, - "покласти край бідам війни".

Після того, як Колін Пауелл закликав РБ схвалити американський план дій по Іраку, він та його колеги повинні були відповідати на питання журналістів, стоячи на фоні "Герники". Однак гобелен, що показує страхи війни, зі спотвореними обличчями і розчленованими тілами, заздалегідь прикрили блакитним полотном, на якому красувалися 15 прапорів країн - учасниць Ради Безпеки.

Пікассо завісили, тому що він суперечить поточному політичному моменту. Як правило, тих, хто виходить із залу засідань РБ, зустрічають 30-50 журналістів. А

позаду знаходиться фікус та стіна з написом: "Рада Безпеки".

Але для прес-конференції з головним іракським інспектором Гансом Бліксом було акредитовано рекордну кількість - 800 журналістів. Тому вирішили інтерв'ювати на фоні гобелена, у просторому холі. Проте в кадрі фрагменти гобелена справляли жахливе враження, а мікрофон весь час виникав поруч із розчленованими тілами.

Прес-секретар ООН Фред Екхард вважає, що кращого місця для "Герники" немає. Але - "маючи на меті безпеку, при великому скупченні журналістів" - страхливу картину все ж таки ліше закрити. Щоб уникнути асоціацій.

Іван Карий, тижневик "2000", 7 лютого 2003 року



# МІЖНАРОДНИЙ ФОНД "ВІДРОДЖЕННЯ" ПРОДОВЖУЄ ПУБЛІКАЦІЮ ОГОЛОШЕНЬ ПРО КОНКУРСИ 2003 РОКУ

## Конкурси ПРОГРАМИ "РОМА (ЦИГАНИ) УКРАЇНИ"

2003 року програма "Рома України" підтримує ініціативи, що сприятимуть подоланню упередженого ставлення до ромів; розвитку ромської культури як частини загальнокультурного простору України; зміцненню контактів між ромськими та іншими

громадськими організаціями, державними структурами; координації регіональних ромських громад та об'єднання їх зусиль із метою виконання спільних завдань; зміцненню діючих громадських об'єднань ромів.

### Конкурс "Підтримка освітніх ініціатив Рома"

Мета конкурсу - підтримати розвиток існуючих і сприяти створенню нових недержавних ромських шкіл, вивченню молодими ромами культури свого народу, допомогти організувати групи освітньої та професійної підготовки і перепідготовки на базі недержавних шкіл.

**Учасники конкурсу:** неприбуткові громадські організації.

**Обов'язкові умови участі в конкурсі:**

- досвід викладання ромської мови;
- наявність кваліфікованих працівників та необхідної матеріально-технічної бази.

**Загальний бюджет конкурсу - 20 000 доларів США.**

**Максимальний розмір очікуваного від МФВ гранту - 4000 доларів США.**

Останній термін подання документів - 7 травня 2003 року.

### Тендер "Сприяння виробленню державної політики щодо соціально-культурного розвитку ромської меншини України"

Мета тендеру - підтримати ініціативи, пов'язані з розробкою проекту Національної програми, спрямованої на вирішення етносоціальних та культурно-просвітницьких проблем ромів України на період до 2006 року (назва умовна).

**Учасники конкурсу:** неприбуткові громадські організації.

Проект Національної програми, спрямованої на вирішення етносоціальних та культурно-просвітницьких проблем ромів України на період до 2006 року (назва умовна), повинен містити:

- ідентифікацію проблем участі ромської меншини у житті сучасного українського суспільства;
- розмежування сфер повноважень органів державного управління та місцевого самоврядування, що мають вирішувати відповідні проблеми;
- аналіз сучасної нормативної бази та реальної практики вирішення проблем ромської меншини у діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, взаємодії ромських організацій та органів місцевої влади;
- вивчення іноземного досвіду інтеграції ромської меншини у країнах Східної та Центральної Європи;
- аналіз можливих підходів до стратегії процесу інтеграції ромської спільноти в українське суспільство та забезпечення її потреб;
- підготовку рекомендацій зі створення ефективної та демократичної системи вирішення проблем соціального та культурного розвитку ромської меншини в Україні для органів державного управління та місцевого самоврядування;
- узагальнення напрацьованих пропозицій у вигляді проекту Національної програми;
- забезпечення публічної відкритості всіх етапів підготовки проекту такої Національної програми.

### ПРОГРАМА "РОМА УКРАЇНИ" НЕ НАДАЄ ГРАНТІВ НА:

- стипендії для навчання за кордоном;
- гонорари митцям;
- підтримку функціонування організацій;
- будівництво і ремонт приміщень;
- проекти персональних виставок і друк каталогів;
- одноразову матеріальну підтримку.

Спеціальні аплікаційні форми кожного конкурсу можна отримати:

- в офісі МФВ за адресою: **пров. Бехтеревський 13-а, м. Київ, 04053**
- на веб-сторінці МФВ: <http://www.irf.kiev.ua/ukr/programs/roma/>
- в інформаційних партнерів МФВ - організацій-учасників "Мережі партнерства" (іх перелік вказано на веб-сторінці МФВ (<http://www.irf.kiev.ua>)).

Фонд офіційно підтверджує факт отримання проектів листом, який надсилається апlicantам упродовж 7 днів з моменту отримання кореспонденції.

### ПРОСИМО ЗВЕРНУТИ УВАГУ:

- розглядаються тільки оригінали проектів (з підписами і печаткою);
- проекти, які надійдуть до фонду після закінчення вказаного в оголошенні терміну, не розглядатимуться;
- проекти, надіслані факсом та електронною поштою, до розгляду не беруться;
- МФВ не надає грантів неприбутковим організаціям, політичним партіям, релігійним громадам та приватним (фізичним) особам;
- подані на конкурс матеріали не повертаються та не рецензуються;
- про результати конкурсів учасників повідомляють письмово;
- остаточне рішення фонду щодо проекту перегляду не підлягає;
- причини відмови у підтримці проекту не повідомляються.

**Загальний бюджет тендеру - 25 000 доларів США.**

Останній термін подання документів - 25 квітня 2003 року.

### Конкурс "Підтримка закордонних поїздок"

Мета конкурсу - забезпечити представлення інтересів ромської громади України на міжнародному рівні: розвиток та зміцнен-

ня співпраці з зарубіжними НДО; активізація контактів на рівні місцевих проектів та подій, сприяння здійсненню спільних міжнародних проектів, інформаційно-культурному обміну.

**Учасники конкурсу:** неприбуткові громадські організації.

Гранти надаються на повне/часткове покриття дорожніх витрат, візи, реєстраційного внеску, проживання.

Загальний бюджет конкурсу - 4 000 доларів США.

Максимальний розмір гранту (незалежно від кількості учасників поїздки) - до 1000 доларів США.

Проект подається в паперовому та електронному вигляді мінімум за 6 тижнів до дати поїздки. Про результати розгляду проектів апlicantів повідомлять упродовж 2 тижнів після подання проекту.

### Конкурс

#### "Дні культури Рома"

Мета конкурсу - сприяти взаєморозумінню, розвитку толерантності та обізнаності з культурою Рома через популяризацію кращих зразків ромської культури.

Перевага надаватиметься проектам, які:

- пропонують експериментальні, інноваційні мистецькі форми, насамперед, сучасне осмислення та популяризацію культури Рома, зокрема використання новітніх інформаційних технологій.

• є комплексними заходами з майстернями, семінарами, тренінгами, обговореннями.

**Загальний бюджет конкурсу - 14 000 доларів США.**

**Максимальний розмір гранту - до 14 000 доларів США.**

Останній термін подання документів - 7 травня 2003 року.

Результати за конкурсами програми "Рома України" буде оголошено до 1 липня 2003 року, про що переможців повідомлять листами.

**Контактна особа:**

Сергій Дьома, менеджер програми, ел.пошта: [dyoma@irf.kiev.ua](mailto:dyoma@irf.kiev.ua)  
Тел: (044) 461 95 00  
Факс: (044) 2160166

## ПРОГРАМУ УРЯДУ ЯНУКОВИЧА СХВАЛЕНО. Є "ІНДУЛЬГЕНЦІЯ" НА РІК. ПРЕМ'ЄР ЗРОБИВ ЗНАЧНИЙ КРОК У НАПРЯМІ ДО ПРЕЗИДЕНТСТВА

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

Гарант вважає, що навряд чи є сенс у цілковитому "схваленні" чи осуді "реформи". Треба говорити зважено, об'єктивно.

Верховна Рада провела парламентські слухання. І що ж? Дуже радикально виступили опозиціонери, зокрема Віктор Ющенко. Ось його думка:

"У вас не виникає питання, чому політичну реформу пропонує влада, яка отримала на виборах 6% підтримку і до кінця повноважень якої залишилося 17 місяців?"  
До слова, у багатьох мас-медіа, зокрема західноукраїнських, цитувався і такий пассаж із емоційного виступу Віктора Андрійовича:

"Якщо у вашому публічному домі не підуть справи - не ліжка треба переставляти, а міняти кадрів".

Лідери і представники фракцій КПУ, СПУ та БЮТ теж висловилися категорично проти запропонованого Президентом України змін у Конституцію. Наводилися резонні докази. Зокрема й такі, що Леонід Кучма хоче "приручити" парламент. А Юлія Тимошенко, лідер фракції БЮТ, пере-

конана: політична реформа не що інше, як наміри Президента перенести вибори аж на 2007 рік.

СДПУ (о) рішуче виступила за те, щоб провести реформу в Україні до президентських виборів.

Чимало дебатів розгорнулося стосовно створення двопалатного парламенту. Деякі депутати вважають, що ідею можна підтримати, але форму її втілення - ні в якому разі. І ще звертається увага на таке питання: в Законопроекті, вивнесеному на обговорення, не згадується про необхідність позбавлення народних обранців депутатської недоторканності.

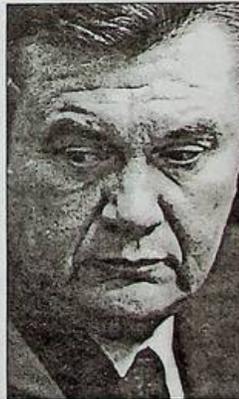
Виступаючи на парламентських слуханнях, Олександр Мороз теж піддав критиці пропозицію Президента щодо створення двопалатного парламенту. Він вважає, що у законопроекті Л.Кучми Верхній Палати надаються найбільші повноваження, разом із тим не вказана процедура її отримання. Його думка така, що до Верхньої Палати ввійдуть голови обласних адміністрацій, а також найбільш слухняні голови обласних рад і мери міст. Верхня Палата буде чимось схожим до Адміністрації Президента.

Відома співачка, представник фракції "Наша Україна" Оксана Білозір під час парламентських слухань розкритикувала політичну реформу Леоніда Кучми.

"Я взагалі не розумію, як на фоні повної депресії, яка панує в нашому суспільстві, масового безробіття, цілковитого безправ'я громадян, залежності ЗМІ можна вести мову про якість всенародне обговорення", - сказала народна артистка України в інтерв'ю. Не погоджується вона і з тим, що Президент не має з ким обирати собі наступника. Мовляв, "такі кандидатур є кілька, вони будуть готуватися, і врешті хтось із них таки піде на вибори. І повірте, все пропрезидентське оточення готується до цього".

Варто сказати, що опозиція підписала Меморандум спільних дій з приводу політичної реформи. "Наша Україна" вважає, що вона, себто політична реформа, сьогодні необхідна, особливо коли йдеться про перерозподіл повноважень між гілками влади.

Президент України днями з'явився у Верховній Раді і виступив з плановою промовою під назвою



"Про внутрішнє і зовнішнє положення України у 2002 році". Він значно скоротив свій виступ, а документ (477 сторінок) ще зранку був розданий парламентаріям. Коментуючи промову глави держави, народний депутат Степан Гавриш ("Демократичні ініціативи") сказав:

"Президент виступив із максимально компромісним Посланням, прагнути консолідувати різні політичні сили навколо ідеології державного розвитку. Основний акцент у своєму виступі Президент зробив саме на політичній реформі... Дані чіткі орієнтири

щодо поліпшення політичного розвитку держави, а також підтверджена підтримка уряду, програма його діяльності, уточнені деякі напрями соціально-економічного розвитку".

Опозиція неоднозначно зустріла промову Президента. Тарас Чорновіл ("Наша Україна") сказав:

"Що стосується самого виступу, як на мене, головним у ньому є те, що Президент нарешті чітко дав зрозуміти, що запроваджуватиме так звану політичну реформу не конституційним шляхом, а волюнтаристськими методами. Тобто, скажімо, шляхом референдуму прямої дії, оминаючи основний Закон".

Та повернемося до того, з чого почали - презентації програми уряду. Адже цього четверга (17 квітня) всі чекали. Тим більше, що другим питанням (цього ж дня) у Верховній Раді у повторному першому читанні голосуватиметься законопроект про вибори народних депутатів на пропорційній основі.

І що ж? Програма уряду підтримана 335 голосами. Опозиція накинула 89 голосів. Прем'єр Віктор Янукович зробив великий крок у напрямі президентства. До речі, "донечків" сподобалося, що він очілює і Львівський регіон. Так і сталося.

Юлія Зейкан

# Сльози там, де Чорна Тиса Білу доганяє

"Карпати сьогодні мстять людям за те, що вони упродовж останнього століття не дбали про них і продовжують далі не дбати."

Так говорила мені літня ромка у м. Рахів, від якої питала дорогу до табору с. Розтоки.

## Під Чорногорою - горе

Учора, себто у минулу середу, у горах падав сніг. Отож, вулиця розгрудла, у вибоїнах. Я пішки з райцентру вирушила дістатися того місця, яке тепер, образно кажучи, у сльозах. Обабч дороги розтагнулися будівлі колишньої відомої далеко за межами регіону картонної фабрики. Митий зливками, поруйнований будинок культури. Невеликі хатинки начебт прибиті до землі. А ось добротні двоповерхові котеджі на міцних фундаментах по праву руку (по ліву теж ряд будинків над самою Тисою) пишуться красою. Ідучи кілометр за кілометром, я маю нагоду бачити усе своїми очима, порівнювати, розмовляти з людьми, які поспішають у своїх справах.

У невеличкому генделюкі прощу стакан мінеральної води. Виявляється, немає. Хіба що соки і солодка. Обіцяли завести. Прості води теж нема.

Забігаючи наперед, скажу: на весь табір у Розтоках одна помпа. Хоч і Тиса, яка поруч, не можна брати воду для споживання, але п'ють таку, готують на ній їжу...

У Рахові я чи не годину стояла перед зачиненим офісом народного депутата України Ореста Климчука, краєнина. За якого ще так недавно ратували, аби вдерте потрапив у Верховну Раду. Сподівалися, що на звертання про бід, одразу відгукнуться. Але роми були розчаровані, коли на голубому екрані телевізора побачили парламентарів, які забили тривогу про нову розлючену стихію у Карпатах, а пана Климчука серед них не було.

Народному депутату України Оресту Климчуку від

Рошташ Ганни Юривни, голови громадської організації "Бахталі луме" ("Щасливе життя")

Катастрофічними паводками 1998, 2001 р. ромському населенню району було завдано значних матеріальних збитків, порушено житлові будинки в с. Розтоки та м. Рахів, на сьогодні почалися зсуви ґрунту.

Комісією райдержадміністрації було обстежено всі будинки, в результаті чого було виділено одинадцять сімей.

Державою було виділено кошти на відшкодування збитків, за поданих паводком, але гроші не виплачено.

Смії постраждалих знаходяться у важких матеріальних та побутових умовах.

Просимо Вашої допомоги в отриманні нижчевказаних громадянам коштів, які були виділені ще у 2001 році.

с. Розтоки:

Кочаркар А.В., 820; Рошташ В.В., 820 а; Рошташ М.М., 823 а; Рошташ Ю.В., 823; Поканюк Ю.І., 830; Рус Л.В., 819;

м. Рахів:

Рошташ І.М., Ядерин, 41 а; Рошташ І.В., Ядерин 41, Черні С.І., Київська, 76; Рошташ М.Д., Ядерин, 40; Рошташ М.В., Ядерин, 40 а.

25 лютого 2003 року.

Хочеться мені вірити, що експерту в Угорщині п. Оресту послухав у байдуже, що про

нього думають земляки. Він знайде час і вникне у їх горе.

А те горе дуже велике.

З добрим десятком людей перекрилася сльозами, простуючи напролюд довою (кількакілометровою) вулицею Богдана Хмельницького. Розповіли: закінчується вона будинком Ганни Юривни Рошташ, голови громадської організації "Бахталі луме" і син - депутат Розтоцької сільської ради.

Роми свого часу прикочували в цей край і оселилися жити там, де їм було дозволено місцевою владою.

Нелегко зводили жителі Розток свої хати. Іздили на заробітки у східні області, трудилися, хто зміг влаштуватися, і на підприємствах та в організаціях Рахова. Склали копійку до копійки, пораз відмовляючи собі у багато чому.

І нічого, очевидно, нема в тому дивного, що на крутосхилах з'явилися хати, мов писанки. Ромські й туристи (серед них багато москвичів), які приїжджали ще в прощенні були радянські літа у цей мальовничий край, неодмінно бажали познайомитися не лише з аборигенами-гуцулами й купити від них ужиткові речі - з дерева, вишивки, різьбу - але окремі з них, спроби екзотики, просили повісти до "розтоцьких ромів". Мовляв, про їх неповторне мистецтво (народний ремесло) ходять легенди...

Сьогодні Карпати привертють увагу хіба що одним - де поділися повеневі гроші?

Гори, які привітно височили над долинами, спостерігаючи з неба за тим, що діялося у них, були тайною для людей. Вони, як зиналася одна ромка-ворожка, раділи, коли горяни прочищали їх, збирали жолуді, заготовляли хмиз (непорібане пілля) на зиму як дрова.

У Розтоках останні понад півстотні літ вирувало бурхливе життя. Табір розширювався. І нічого не було в цьому поганого. Однак, згодом...

Знехтували чиновники укладом життя горян, яке текло собі далеке від них: ліси в Карпатах треба любити, берігти їх, бути добрими господарями. А тут почалася масова вирубка найцінніших порід.

А що роми?

Вони жили межі гір, будували свої домики, раділи кожному дню. Намагалися передати дітям любов до краю, у якому жили, своє традиційне мистецтво.

**Найбільші страждальці - роми-аборигени**

**Перше горе - 1998-го**

**Друге горе - 2001-го**

**Третє горе - сьогоднішнє**

Пополудні дісталися будинку, яким закінчується Рахів - Рошташ.

Унизу, за якихось десять-п'ятнадцять метрів, важко дихала Тиса, звільняючись від льодів і криги. Довкола на горах білів сніг. Пахло свіжістю, зимою.

Звідси, з висоти, довголишність уся, мов на долоні.

Сини та доньки тих ромів, які

## Кай е асва, кготе Калі Тиса ла Парня англал лел

свого часу прикочували у цей мальовничий край, немало б могли розказати. Та вже багато з них пішли з життя - вік у чоловіків та жінок короткий. І тому є свої причини. Одначе... Ті старожили, які живуть на Рахівщині, повинні й інші ліха в горах пов'язують із одним - вирубкою лісів. Називають її імена тих, на чий совісті біди в Карпатах. Але це тема іншої статті.

Не могу при нагоді не про-

не ділю чи то українська сім'я, чи ромська. Всі - наші жителі. А всьому району під спостереження близько 300 будинків...

Заходить мова про кошти. Михайло Васильович говорить, що вони виділятимуться з Держбюджету. Для 6-7 сімей днями має надійти 120 тисяч гривень...

Про необхідність перенесення будинків на нове місце, допоможу тим, хто потрапив у бід, -

дальці сумніваються, що серед згаданих 6-7 господарів, яким уже ближчим часом буде виплачена компенсація, є бодай один ром.

Та повіримо, як кажуть, начальству на слово. Редакція взяла на контроль будинки ромів Рахівщини, які підлягають переносу та знаходяться під спостереженням.

Майже у кожному аварійному доміку по вул. Ядерин у Рахові, а також с. Розтоки заглянули. Ганна Юривна представляла господарів. Заходила мова про першу повинь, яка нарабилася чимало ліха у Карпатах. Досі рани її незаліковані.

Будиночок Миколи Васильовича Рошташа тримають кориня. Сім'я відселена.

У багатьох будинках проживають по 2-3 сім'ї.

Просто дивувешся, як над звором тримається одна хата. У ній четверо дітей і господиня. Це по вулиці Ядерин.

- А ось і цієї хати відселили людям, - пояснює Г.Ю. Рошташ. Василь Васильович отримав 3200 гривень. Купив за них у безлюдному місці хату.

Довго стоїмо на тому місці, звідки видно, де сходяться Чорна і Біла Тиса. Вода піднімалася на 9 метрів. Можна тільки уявити собі той стан, у якому перебувають люди.

З хати під скелею відселили родину торік. Дали кошти для придбання житла.

Зупиняємося і бесідуємо з ромкою, яка живе в аварійному будинку з дітьми-сиротами. Василь, Микола, Марія, Діма постійно просять їсти. А звідки взяти продукти, коли і тих грошей, які б потрібно виділяти, не дають.

Вдова Ганна Ковач виховує, окрім своїх дітей, ще й сиротку дочку і зятя. Батько їх помер від цукрового діабету...

- Гора їде до села, бо варвари на ній ліс порубали, - скрушено зітхає літня ромка. - Все життя ми зводили будинок, а тепер маємо йти до чужих людей...

А ось будинок доньки пані Рошташ - теж зазнав біди. Доводиться наново будувати.

"Не буде щастя у тих людей, котрі привласнюють повеневі гроші".

Це висловлювання я чула неоднораз, простуючи розбитою, розгрудлою дорогою до хат табора.

Мені пригадався мій колишній добрий знайомий пан Ільто, до якого заходила неодноразово, коли готувала матеріали під рубрику "Горепад у Карпатах". Це він у листі "сварив" колишнього голову Вінницької райдержадміністрації Василя Якова за невагу до бід музиканта Тонто з Чорноτισова на зикант, а досі ще не оприлюднила матеріалу про "повеневе самогубство" пана Ільта.

... Сльози там, де Чорна Тиса Білу доганяє. Допоможімо постраждальцям ромам спокійно жити у власних будинках під Чорногорою. Хто чим і як може. Найперше мого звертання до молодого губернатора краю. Машини з "кругляками", зрубаними в Карпатах, обганяли мене, коли поверталися рейсовим автобусом із Рахова в Ужгород...

Юлія Зейкан



цитувати такий велемовний документ:

Першою заступнику голови Рахівської райдержадміністрації п. Кабаль Ю.Ю. Начальнику Закарпатської ГРЕ

"У період з 18 по 26 листопада 2002 року за завданнями жителів Рахівського району проведено чергові взаємні інженерно-геологічні обстеження дворогосподарств, що знаходяться в зоні дії

... у складі Нечипуренка О.О. - начальника ГРП Закарпатської ГРЕ, Савчука С.В. - в.о. начальника відділу надзвичайних ситуацій Рахівської РДА, Гриняжука А.Д., Гутелюка В.М. - землевпорядників с. Ясна

Встановлене таке...

Не втомлюватимемо читав довгим списком тих жителів, чий будинок в зоні бід. Серед них - немало українців. А саме стіх не вибирає, не класифікує за національною ознакою.

Дворогосподарства обстежувалися у черговий раз (заключення від 12.08.2002 року та 31.10.2002 року). І що ж? Знаходяться на зсувонебезпечній ділянці.

**Зсуви**

Геологи мають таке визначення - зона небезпеки

За словником іншомовних слів (Головна редакція української радянської енциклопедії Академії Наук Української РСР, Київ - 1974), Зони фізико-географічної частини географічної оболонки землі, що закономірно змінюють одна одну залежно, головним чином, від співвідношення теплої й вологості; характеризуються спільними рисами природних умов.

І ось тепер у ЗОНІ НЕБЕЗПЕКИ опинилися й роми, жителі табору села Розтоки.

Перед тим, як датися в дорогу у Розтоки, бесідувала з головою Рахівської райдержадміністрації Михайлом Васильовичем Даскалюком.

Двадцять дві сім'ї необхідно відселити. 11 - із Розток, 10 - у Рахові, одну - в Косівській Полоні. Я

розмова і з М.П. Рулюю, відповідальним секретарем комісії з надзвичайних ситуацій, головним спеціалістом відділу праці і соціального захисту. Він, як кажуть, у курсі всіх подій. Геологи провели обстеження, багато будинків треба розбирати. Навяні заклучення геологів, є рішення комісії.

Ганна Юривна Рошташ співчуває таборацям, вони постійно звертаються до неї зі своїми тривогами. Хвилюючись, розповідає:

- Я голова громадської організації "Бахталі луме". Отож, мушу вислухати кожного, при можливості втрутитися. Передавала й листа губернатору. Його відносили наші потерпілі. Втім, я за кілька хвилин зберуся, і ми підемо до тих, хто їздив у область, поговоримо з людьми.

У Ганни Юривни "під рукою" вже збралася прка документа. Ось заклучення комісії у складі начальника Рахівської РДА С.В. Савчука, голови Розтоцької сільради В.Ю. Ретініка (від 10.12.2002 р.) Першим там вказується будинок по вулиці Київській у Рахові. Його номер - 76. Це дворогосподарство Анжели Іванівни Черні. Обстежується воно вдруге. І ось висновок: подальший розвиток зсувних процесів може призвести до раптової руйнації будинку. Доцільно будинок перенести в інше місце. Площа обстеженої ділянки 0,06 га.

Рус Іван Дмитрович виходить із будиночка.

- Це ми з Анжеєю їздили в область, хотіли зустрітися з моїм губернатором Іваном Різаком, розказати йому про наше горе й запитати: доки ж у Карпатах будуть знищувати ліси. Там нас послали до заступника пана Думничка. Йому розказали. Потім п. Думничка нас послали до іншого високопосадовця... Добре те, що після нашої дороги в Ужгород, обстежено будинок...

Даналися: ряд будинків, у яких на час приходу комісії, не було вдома господарів, залишилися необстеженими. Та й постраж-

## Роми Донбасу об'єднуються

Барвисті ромські поселення давно прикрашають східні райони України. Коли наприкінці XIX століття розпочався активний розвиток промисловості Донбасу, тут знайшли свій дім представники багатьох націй. У Донецьку нещодавно відбулася "презентація" товариства ромів Донбасу "Рома-Ромен", яке очолює Анатолій (Шандор) Почковський. За сприяння міського голови Олександра Лук'яненка 6 квітня пройшов фестиваль національних меншин, у якому взяли участь роми. Дехто був на сцені вперше, але разом це була велика ромська родина, віком від 4 до 60 років. Глядачі з задоволенням підспівували "Мілу" солісту Ва-

силю Копиленку, який, до речі, є заступником голови товариства, гаряче сприйняли виступ Луїзи Жемчужної та групу "Шатріца", були приємно вражені майстерністю Стаса Гроцького, котрий станцював улюблену "венгерку". Запальний темперамент ромської молоді, що виконувала традиційні табірні танці, примусив зал просто вибухнути шаленими оплесками. Дуже приємно, що цей захід відбувся напередодні Міжнародного ромського дня. Присутні отримали від організаторів фестивалю привітання та подарунки, а від міської влади - обіцянку підтримати таку діяльність.

Наталія Варакута, м.Донецьк

## У ВИРІ РОМСЬКОГО СВЯТА

### Андо патяпе романо інепос (свенто)

З трьох ромських організацій, що офіційно зареєстровані на Харківщині, у Міжнародний день ромів гідно представити себе, нагадати про існування ромів на теренах багатонаціонального Харкова спромігся лише обласний культурний центр "Аме Рома" під керівництвом Олександра і Людмили Карафетових. Інших не було і чути, принаймні голосно.

Учасники ж справді дієвого товариства у складі театру ромської пісні і танцю "Очі чорні" підготували видовищний концерт. В урочистостях з нагоди свята взяли участь і представники влади: посадовці з Харківської облдержадміністрації, міськвиконкому, міського відділу у справах міграції та меншин, представники асоціації національно-культурних об'єднань України привітали виконавців і подякували їм за те, що кілька років поспіль колектив майстерно і професійно репрезентує ромську культуру, послідовно пропонує головні засади національної терпимості й міжетнічної поваги.

Вихованці Карафетових (а їх виступало понад 40 чоловік) подарували глядачам дійсно феєричне шоу. Були представлені не тільки номери, що вже давно полюбилися харків'янам, не лише ті пісні, які аудиторія співала разом з артистами, а й нові, вперше представлені танці та спів. Саме вони переконували у тому, що ромське мистецтво не є сталим, а постійно розвивається і доповнюється новими творами, аранжуваннями, сучасними мелодіями, молодіжними танцями. Заповнивши зал міського Палацу культури, юні артисти зроби-ли з нього уквітчаний луг - таким різнобарвним й яскравим було ромське вбрання, й таким живим здавалося воно у вирі ромського танцю.

Закінчився концерт яскравим феєрверком, який ще надовго залишить добрі спогади і про ромське мистецтво, і про ромське свято, і про самих ромів.

Яна Чумак  
Харків

## Святкуємо Песах!

Свято Песах символізує собою народження і початок визволення єврейського народу, який вийшов з 300 років тому із Єгипту. З ним пов'язаний також прихід весни. Песах - символ свободи.

Єврейське товариство, благодійний "Фонд Джойд" організували урочисте відзначення цього свята. У ньому взяли участь понад 300 чоловік. До присутніх звернувся губернатор Закарпаття Іван Різак. Він побажав учасникам свята щастя, здоров'я, миру в родинах.

Серед гостей був і мер Ужгорода Віктор

Погорелов, голова культурно-просвітнього товариства "Романі Яг", шеф-редактор всеукраїнської ромської газети Аладар Адам, представники інших громадських товариств.

Цими днями свято Пасхи відзначають і вірники інших конфесій. Редакція "Романі Яг" її численний актив щиросердцем вітають усіх мешканців Закарпаття та інших регіонів держави зі святим святом Великодня.

Вл. Інформ.



На світлинах: на святі Песах.

## Запрошуємо до участі в конкурсі "Моя Земля"

Стартував загальнонаціональний конкурс публікацій ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля", який проводиться за ініціативи Інформаційно-ресурсного центру "Реформування земельних відносин в Україні" та за підтримки державних органів, інших установ, міжнародних та вітчизняних громадських організацій. Участь у конкурсі можуть взяти всі автори публікацій, що пишуть на цю тему. З огляду на те, що умови конкурсу передбачають представлення матеріалів у широкому спектрі номінацій, проведення серії семінарів для журналістів, гідні грошові премії, стала особливо відчутною зацікавленість багатьох потенційних конкурсантів до цієї акції.

Переможець конкурсу в кожній номінації нагороджується преміями:

**Гран-прі**, спонсором якого є Посольство Федеративної Республіки Німеччини в Україні.

**Перша премія** - у розмірі 2700 грн, або у вигляді цінних подарунків.

**Друга премія** - у розмірі 1620 грн, або у вигляді цінних подарунків.

Оргкомітет має право встановлювати додаткові премії у номінації з найбільшою кількістю учасників.

Тарас Колісник,  
медіа-спеціаліст Інформаційно-ресурсного центру "Реформування земельних відносин в Україні"

## Книга в газеті

Аладар АДАМ,  
Юлія ЗЕЙКАН,  
Євгенія НАВРОЦЬКА

# Парно бар ай кало кінно

Білий камінь з чорної катівні

## ДЕРЕВ'ЯНКИ - ЗНАК ЖАХУ

Каштуну - єло ай дар

Можна сказати, дорогий читачу, по зернятках збиралися й продовжують збиратися матеріали до книги з символічною назвою "Білий камінь з чорної катівні". Вона присвячена світлій пам'яті жертв ромського Голокосту.

Завітайте до одного з перших в Україні ромських музеїв в Ужгороді й ви побачите на власні очі шматок білого каменю - вапняка, одірваного- відбитого з глиби у копальні одного з концентраційних таборів Польщі. Там ром Андрій Андрійович Марінко, як і інші раби-роми, що були вивезені на примусову працю із Закарпаття, трудилися день і ніч, ніч і день за 15 грамів черствого хліба на добу, надриваючи у кашлі хворі груди, скроплюючи потом та сльозами породу.

В'язень катівні XX віку приніс цей камінь додому, у рідне

село Шаланки на Виноградівщині, як і дерев'янки, що мав на ногах, піпу (люльку). Він - нагадування сущим і прийдешнім поколінням про сім мільйонів жертв ромської Голгофи (хоча, за неповними офіційними даними, їх нараховували лише півмільйона).

І сьогодні при дорогах, із бур'янів, із пшениць, заколоскованих на місцях, де безіменні могили, ночами кричать до нас ті, кого вкинено було до виритих ям і з кулеметів та автоматів розстріляно.

Зойкають ночами вбиті, замордовані, поранені - закопані всі разом...

Матильда Басаньї з села Косонь на Берегівщині, тамуючи сльози, оповідала:

- Мала 18 літ, коли в наш табір прийшли німецькі солдати. Очікували з чоловіком першу дитину. Наш табір перетворили на гетто, заборонили виходити за визначені колючими дротом межі. Угорські жандарми з німецькими солдатами ночами нищпорили по табору із якимись книгами. Говорили, мовляв, записують молодих ромів, аби знати, скільки їх проживає. І настав той час, коли загроюкали в двері: "За непослух ми стріляй. - Почувся лемент. Пук-пук..." Забрали чоловіка. Повернувся з німецької неволі аж 1947-го року.

У березні 1944-го народила сина майже в муках. Деякі озлоблені жінки, коли йшли таборою, кричали навздогінці: "Твій кіндер! Зрада чоловікові". А одного разу, коли в пошуках орайця хліба чи горнятка молока вийшла за межі гетто, перестріла групу жандармів і німецьких солдат. Почали кричати, що я жидівка і мене треба "пук, пук". Пояснила, що є ромкою. Однак побили до синців. Руки кривавилися, що ними притискала до грудей запеленого в квітасту перину сина...

Не зчулася, як дужим стусаном була збита з ніг. Дитина опинилася поруч...

Дебелий німець чоботом наступив на груди дитині... Досі чекає пані Матильда звістки від брата, бо він, відправлений зі станції у вагоні-телятнику на примусові роботи в Німеччину, не повернувся. Й листа жодного не надіслав...

# Не варто співати дифіраμβів! Чі тробуй те гілявен дифіраμβі!

У № 3 (від 12 лютого ц.р.) "Романі Яг" мій колега Леонід Савицький надрукував лаконічний відгук - "осанну" на адресу кореспондента обласної газети "Кіровоградська правда" Олександра Кердваренка, який опублікував власні роздуми над рукописом, надісланим Леонідом до редакції "КП".

Цілком поділяючи стурбованість свого ввазі стосовно порушень у його листі нагальних проблем національного характеру, категорично не погоджуючись з окремими пасажами, наприклад на адресу "вельмишановного пана Олександра". На мою думку, у подібних випадках зовсім не потрібно співати зайвих дифіраμβів і недоречних од, вважаючи за неземне щастя, коли "така" людина вряди-годи звертає увагу на якогось там рома і на націю загалом.

Оглядач "Кіровоградської правди" О. Кердваренко подав доволі змістовно-розлогі (гоно-рар-сі) роздуми з приводу порушеного Л. Савицьким питання Велика дяка шанованого "рецензенту" за те, що взагалі толерантно поставився до ромського допису, адже миг вчинити за принципом: "Я Пастернака не читав, але засуджую..." Хоча ця конкретна ситуація нагадує мені одну з численних гілок творчості відомого польського письменника-фантаста Станіслава Лема,

який напрочуд полюбляє писати відгуки і рецензії на... ненаписані й ненадруковані книги і твори. Щось аналогічне вчинив і пан Кердваренко, тому в даному разі я особисто не перебуваю у ейфорійному захопленні від подібного вчинку досвідченого обласного "журналіста".

Адже варто було надрукувати першоджерело, щоб пересічному читачеві було краще розуміти, про що взагалі йдеться. Не зовсім зрозуміло, що саме завважало йому (чи редактору) поставити поряд зі своїм, дещо коєрубатим "есе", лист Леоніда Савицького? Чи якось воно не престижно - бути сусідом на газетному шпальті поруч з якимось там ромом?

А стосовно начебто "доброзичливого" ставлення О. Кердваренка до представників ромської нації, як казав Жванецький: "Не вірю!" До речі, нехай Леонід пригадає суми, так звані "доперебудовчі" часи і поставить сам собі риторичне запитання: чи доволить би йому хтось зі співробітників тогочасної "Кіровоградської правди" опублікувати щось хоч трохи позитивне про ромів (у їхньому контексті - циганів), та й навіть не позитивне, а взагалі - хоч щось??? Варто зазначити, що тоді, у кінець вісімдесятих-початку дев'яностих років обласну газету очолював... Олександр Кердваренко. Перебуваючи в по-

стасі редактора, він би ромською листа до газети і на гарматний постріл не підлустивав.

Доречно згадати, що пан Олександр (пардон, тоді товариш), у 1991 році, м'яко кажучи, доволі співчутливо поставився до сумно відомих пугачистів, і в результаті був позбавлений керівного крісла за свої ортодоксальні комуністичні погляди. Зараз, як бачите, він "демократизувався", навіть дозволяє собі доволі поєблажливо ставитись до представників національної меншини. Але мислення: "Давити і не пушати!" вряди-годи дає про себе знати, в результаті матеріали Л. Савицького на ромську тематику приймають, як і раніше, до кошिका, а замість них з'являються недолугі псевдорекензії.

Варто також зазначити, що недовоз після відгуку О. Кердваренка на свій лист Леонід, окрилений "шанобливою" увагою, надіслав на адресу редакції "КП" ще один матеріал з приводу національних відносин та взаєморозуміння. Але... цього разу ніякого відгуку (не кажучи вже про надрукування статті) не було. Оглядач "закрив" тему...

З цього приводу виникає стійке переконання, що у пана (копис - товариша) Кердваренка - своєрідна монополія на друковане слово в останній інстанції. Залишається лише висловити відверте співчуття такій жур-

налістській хворобі, напевно інфікованої під час звиятної праці під "залізною п'ятою" комуністичного режиму...

Подібна ситуація виникла у власкора "Романі Яг" Л. Савицького і з районною газетою "Новоукраїнські новини", на адресу якої він також надіслав свій матеріал. Результат - рукопис канув у Лету. Ні відгуку, ні привіту...

Натомість дресирована "районка" постійно "продукує" для довірливих читачів замовлені вишестоящою владою та її місцевими маріонетками брудні пасквіли на адресу Віктора Ющенка та Юлії Тимошенко (Юлі Володимирівні взагалі було присвячено аж п'ять номерів із чималенькими (2-3 стор.) чорно-піврівськими "блокбакстерами"). Саме за відданість "керуючій лінії Гаранта Конституції" редактора газети Петра Мельника (за освітою - вчитель фізики) підвищили: відтепер він керує обласним управлінням у справах преси та інформації. І це, незважаючи на низький рівень газети і напрочуд мзерний (враховуючи грізне розпорядження голови Новоукраїнської райдержадміністрації В. Балана - родича Мельника - стосовно примусової передплати друкованого "брехунця") тираж - "штука" з "хвостиком"...

Втім, з іншого боку, нічого дивного у призначенні Петра Петровича немає, адже свого часу (коли

працювали разом у редакції), він вихвалявся: вчителюючи у місті Первомайську Миколаївської області, виступав у грізній іпостасі позаштатного співробітника місцевого відділу КДБ. Простіше кажучи, "стухав" на колеґ і на тих, хто був не надто лояльний до тогочасного червоного режиму...

Тепер, за всіма розкладами, редактором "Новоукраїнських новин" призначать Аліну Пиріг (багаторічну коректорку, яка закінчила училище зв'язку, по закінченні якого хвацько оволоділа мистецтвом лакувати бандеролі на поштамті)...

А натомість ніхто і не думав за талановиту журналістку Любу Лукьянцеву (ромку за походженням), яка протягом тривалого часу працювала у районній газеті. Її брутально "зіп" редактор Наталія Щербина - після того, як Люба отримала диплом про вищу освіту і за хворобливою фантазією пани Наталії (чисто віртуально) мала змогу претендувати на місце редактора... До речі, Петро Мельник, коли очолював газету після звільнення Н. Щербини, також жодного разу не згадав про Лукьянцеву і не запросив її на роботу, віддаючи перевагу випадковим особам з "вулиці", а не справжнім професіоналам.

Звичайно, ставлення до іншого журналіста-рома у нього також було відповідним...

Ось саме таким чином у Кіровоградській області (та особливо в Новоукраїнському районі) шанують ромів, які давно перебувають на "ти" з друкованим словом.

Юрій Лукашевський,  
Кіровоградщина

Голокост і в нашому Закарпатті забрав кілька тисяч життів. Черга ромів на повне знищення настала після того, як вночі 1944-го було вивезено в концентраційні табори понад 30 тисяч євреїв.

Каштель "Ковнер" у Мукачеві. Чи знає молоде та й середнє покоління ромів, що коїлася в його стінах, захищених од людей віддаленістю та парком із різноманітних порід дерев? Хіба дециду цвіліло. У підземеллях, просякнутих цвіліло та кров'ю на стінах, сотні ромів чекали повільної смерті.

Свідчить в'язень катівні "Ковнер" Арпад Арпадович Муржа (село Страбичово на Мукачівщині), який там мучився з рідною матір'ю понад три місяці:

- У тісних кімнатах-камерах тулилися один до одного роми. Деякі нагадували скелетів, обтягнених шкірою. Годі було повернутися в той чи інший бік, коли, виструнчившись шеренгою, стояли в черзі за баландою, так званою зупою. Трималися, аби не власти, притискуючись тілами. Лише прихід у жовтні 1944 року радянських військ врятував від смерті чи вивезення в Німеччину для рабської праці або ж спалення в газових камерах...

Равенсбрюк, Освенцім, Треблінка, Терезін, Аушвіц, Дахау, Саксенгаузен...

Задумаймося над цифрою, яку вище назвали: сім мільйонів! Це нині майже населення такої країни, як Словаччина!

У Закарпатті досі навіть приблизно не підраховано число жертв, бо історична наука мовчить. У головній книзі "Історія міст і сіл Української РСР", випущеній Інститутом історії Академії наук СРСР у 1982 році у томі "Закарпатська область", який писали відомі на той час партідеологи, а також наближені до них, не знайдете навіть згадки про ромів.

У роки, коли Україна вже переступила одинадцятий поріг незалежності, можемо відкрито й відверто говорити: роми Закарпаття вмирили (і ніхто не лічив тих, котрі були застрелені, замучені, підірвані на мінах...)

Гай-гай! Стекли літа, а про те пекло, влаштоване нацистами, згадують очевидці подій.

Серед ромів, як уже говорилось, переважали молоді люди у розквіті літ. Їх найперше забирали з таборів-гетто на працю, відправляли з ближчих станцій у потягах для худоби, так званих "телятниках", у німецьке пекло. Що там на них очікувало?

Сьогодні ми уже знаємо відповідь на це сакраментальне запитання. Воно дуже коротке: "Земля рухалася, і кров виступала наверх".

Зібрани нами свідчення від тих ромів, котрим Провидіння дарувало життя, аналіз дуже скупих архівних документів, - все це безцінне.

Важко сьогодні повірити, але то є факт: Гітлер планував знищити ромський народ. Було вироблено й механізм геноциду. Повсюдно стали ширитися чутки, що роми, як і євреї, визнані націонал-соціалістичною ідеологією загрозою чистоті рас. Їх систематично висилали до таборів. Створювалися спеціальні групи СС, які буквально "полювали на ромів". Підсумком цієї людиноне-нависницької політики була загибель під час Другої світової війни мільйонів ромів, і стерилізація багатьох молодих людей.

Та повернемося до початку розмови. Для читачів скажемо: питання ромського Голокосту це майже біла смуга у світовій та нашій вітчизняній історії. На Закарпатті вперше слово Голокост з'явилося кілька літ тому на сторінках ромської народної газети "Романі Яг" ("Циганська ватра").

На жаль, чомусь вийшло так, що лише відомий американський кінорежисер Стівен Спілберг впритул підійшов до цієї теми, розпочавши збір відео-матеріалів у країнах колишнього СРСР від тих, котрі пережили чорні катівні, хто у своїй душі, на своєму тілі носить карби того лихого часу.

Ми записали кілька тисяч свідчень ромів, які пережили Голокост. У книзі буде вміщено лише частину зібраного. Та й вона примусить здригнутися серця.

## ЗВІР У ЛЮДСЬКОМУ ОБРАЗІ - ВБИВЦЯ ТАНЦІВНИКА

**АЛАТО МАНУШКАНЕ МУЄГА -  
КАЙ МУНДАРДЯ ЛЕ КГЕЛІТОРІС**

У ніч з другого на третє квітня було по-звірчому вбито мешканця Бортичів, п'ятнадцятирічного хлопця Дебеляка Володимира Володимировича.

Чому, за що, за яку провинку вбили це хлоп'я?

Важко сказати, адже в ромів Київщини - це перший випадок, коли ром вбиває рома, та ще й таким чином!

Володимир був єдиним сином у батьків. В свої п'ятнадцять років він працював у театрі "Романс" під керівництвом Ігора Крикунова в танцювальній групі, і був одним із найкращих. Був енергійним, наполегливим у праці, добрим та ласкавим. Як сказала якось мама Володі, тільки зі своїм "мізинчиком" вона могла радитися про свої плани, хоч і має дві дочки.

Так, Володя мав ще й дві сестри - Тетяну та Жанну, які вже заміжні й живуть окремо. На превеликий жаль, чоловік сестри Тетяни, Роман Огли і став катом Володі.

П'яного вечора другого квітня, приблизно о двадцять третій годині, Роман Огли зателефонував до Володі, щоб той прийшов на зустріч з ним. Оскільки Р. Огли був не в кращих стосунках з батьком хлопця і на той час не ходив до них додому, то Володя, збираючись на зустріч, сказав батькові неправду. На запитання батька - хто телефонував, куди він їде і коли повернеться, Володя відповів, що телефонував знайомий (не ром), що їде на зустріч з ним до аптеки, що повернеться через п'ятнадцять хвилин (зі слів батька).

Володя пішов з дому другого квітня, а повернувся шостого квітня, тільки вже в домовині. Батько та близькі родичі Володі шукали його три дні. Були також задіяні органи міліції. Хто знає, скільки хлопця шукали б іще, якби він "сам їм не допоміг себе знайти".

З четвертого на п'яте квітня його двоюрідні сестрички Рузани, який дванадцять років, приснився сон, в якому Володя сказав:

"Шукайте мене на "гомнянці", якщо не знайдете, то носіть мені квіти туди" - "гомнянкою" називають по-народному в Бортичах місце, куди із житлових будинків Києва по каналізаційних трубах стікаються відходи. П'ятого квітня двоюрідний брат та дядько Володі пішли зранку на місце, про яке Володя сказав уві сні. І дійсно, Володимира знайшли на гілках берези, які звисали над річкою, що впадала в очисні споруди.

Відразу зателефонували слідчим. Коли вони приїхали виявилось, що Володя мав тридцять вісім ножових поранень, тридцять дев'ятам було перерізано горло.

Як же все відбувалося?

Роман Огли замовив таксі і з Володимиром Дебеляком поїхав у місцевий бар. У барі Р. Огли замовив Володі коктейль міцністю приблизно 70 градусів, а собі тільки пиво. Через певний час між ними виникла сварка, і охорона попросила вийти їх на вулицю. Після сварки хлопці знову сіли в таксі, яке Огли замовив раніше, щоб возити їх цілий вечір, і поїхали до того злочасного місця. Коли їхали, Володя просив Огли, щоб той відвіз його додому, тому що батько буде хвилюватися, але Огли не зважав на його прохання. Під'їхавши, таксист зупинився неподалік від запланованого Огли заздалегідь місця вбивства. Хлопці вийшли з авто. Хвилину через тридцять-сорок Огли повернувся один, а в руках ніс золоті прикраси Володі.

Органи міліції подали на розшук Романа Огли. Всі роми широкі вірять, що його все ж таки спіймають, і він сповна відповість за вбивство, яке скоїв.

Поховали Володю восьмого квітня, в Міжнародний день ромів. Щоб висловити співчуття батькам Володимира, роми приїжджали з різних міст України і навіть з Росії.

Людмила Кравченко,  
М.Бровари

У газеті "Романі Яг" № 14 від 9 жовтня 2002 року була надрукована стаття юриста Ернеста Бучака "Допоможіть, люди добрі, повернути згорьованій ромській матері її дітей", де йшлося про надзвичайну пригоду, яка сталася з багатодітною матір'ю, жителями Ужгорода Сільвією Ігнатівною Сурмай. Жінка звернулася до начальника УСБ України в Закарпатській області й обласну прокуратуру із заявою про те, що у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем їй довелося



## "Квіти життя" часто ростуть у чужихгородах

віддати своїх дітей - 4-літнього сина Віталія та 3-річну дочку Сільвію у Чинадівський будинок дитини. Дітей вона туди, як розповідає, віддала тимчасово, поки не вирішиться питання з житлом. Материнства ніхто її не позбавляв. Правда, відвідувала рідко, аби не травмувати душу дітям.

А коли приїхала в черговий раз 20 серпня 2002 року, то повідомлення, яке вона отримала від заступника директора обласного Будинку дитини, приголомшило її: "Дітей нема, вони усиновлені через Мукачівський районний суд".

Прес-службою прокуратури області минулого тижня було поширено повідомлення про незаконне усиновлення дітей подружжя Сурмай. Коротко нагадаємо.

"На той час Сільвія досягла трирічного віку, тому її необхідно було перевести в інший дитячий заклад. Проте адміністрацією Чинадівського дитбудинку, куди перевели дівчинку, було надіслано у відділ освіти Мукачівської райдержадміністрації неправдиве повідомлення про те, що дитина

позбавлена батьківського піклування, а тому є покинутою і підлягає встановленню на облік для усиновлення. "Доброзичливі" заповнили відповідну анкету, в яку внесли недостовірні відомості. Після цього, не повідомивши батьків про закінчення перебування доньки у дитячому закладі, а також не з'ясувавши причини, через які батьки не виховують дітей, посадовими особами було складено акт про визнання дівчинки покинутою та дано згоду на удочерення її іноземними громадянами. Такого висновку дійшли і в Мукачівській райдержадміністрації, де підготували документ про доцільність та відповідність удочерення інтересам дитини.

Така ж ситуація склалася й зі старшим братиком Віталієм, якого теж незаконно позбавили батьків, звідси покинута і дала згоду на усиновлення іноземними громадянами".

А нещодавно на адресу редакції "Трибуна" надійшов лист, у якому подружжя Сурмай повідомили про те, що вони знають, де знаходяться їхні діти.

"Дочка Сільвія Юрївна 09.09.1997 р.н. - у Італії. А син Віталій Юрїєвич, 23.08.2002 р.н. - у США.

Хочемо висловити вдячність Ярославу Васильовичу Галасу за те, що він допоміг нам, бодай на фотографії, побачити нашу дочку Сільвію, яку ми не бачили 1 рік 5 місяців.

**Батьки та Локотеш Віталій  
Іванович**

14 квітня 2003 року"

Отже, наші покинуті "квіти життя" справді часто ростуть у "чужихгородах". Можна вважати, що такої дитини поцестило - знайшлися нові батьки. Але бувають випадки, коли батьків незаконно позбавляють прав на дитину і вони згодом дізнаються, що їхнє чадо уже усиновлено.

Такий випадок виявили внаслідок наглядової перевірки, здійсненої прокуратурою області, у Чинадівському дитячому будинку змішаного типу.

За фактом незаконних дій щодо усиновлення та службової недбалості прокуратурою області порушено кримінальну справу.

Наш кор.



## Господь випробовує Ангелінку і вас, люди!

Від народження Ангелінка не бачить її мамі, а мої доньці Єві, трохи більше двадцяти літ. Та великі випробування випали їй. Чоловік, а мій зять і батько незрячої, покинув родину. Живе в Ужгороді, по вулиці Дунаєвського. Зізнався, що дитина сліпа.

Як нам бути? Роботи не маємо, хоч і я, і донька могли б заробити кошти на лікування Ангелінки. Вона дуже талановита дівчинка. Мас прекрасний голос. Роми, та й не лише вони, коли чують спів - плачуть.

Ірина Лакотеш, зстелька ромського табору села Ратівці Ужгородського району на Закарпатті

Від редакції:

У четвер, 17 квітня, ми побували у ромському таборі с. Ратівці. Хатина, у якій мешкає мама, бабуся і братик Ангелінки, давно потребує ремонту.

Лише зайшли на подвір'я - а нам назустріч гарненьке чорняве дівчисько із вітаням. Заукала Ангелінка: "Бабусю! То до нас гості!". А бабуся, запросивши з вулиці до обійстя, побігла у ха-

тинку за гребінцем. Мовляв, я тебе, онучко, не встигла дочесати. А тут чужі люди з міста. І розказала нам, що мама Ангелінки поїхала в місто. Самі господарюють. Весна надворі. Продукти закінчуються, а з чогось жити треба.

Втішили пані Ірину тим, що голова сіп'ради Домонкош Юрїєвич Югас, з яким мали розмову перед тим, як навідатися у табір, обнадіяв: землі науково-дослідної станції Бакти виділять. Невдовзі їх розподілять між ромами. Благо, ґрунти родючі й неподалік табору. Будемо сподіватися, що й Лакотеш (мати й донька) отримають уже цієї весни свій наділ. Бо нині мають хіба що грядку перед хатою.

Невдовзі зійшлися до нас сусідки Лакотеш. Говорили про голо-дівчинку. Ніби і ніхто й ніколи не вчив співати, а знає чимало релігійних пісень. Божа дитина.

А пані Ірина, бабуся, обійнявши онучку, розказала: возили Ангелінку до лікарів у надії, що скажуть правду.

Сказали. Треба лікувати. Для лікування потрібні кошти. А навіть для перевірки на комп'ютері їх не мають. Звідки ж узяти, коли їх рухи не мають праці. Живуть на пенсію - 60 гривень. Четверо.

Господь випробовує Ангелінку і вас, люди.

Допоможімо Божій дитині побачити своїми очима світ.

Світлина  
Мирослава Горвата



СВІТ І МИ

### Судовий процес

На початку квітня цр. Європейський центр з захисту ромів (ERRC) та гуманітарний Юридичний центр (Н.С.) разом подали судовий позов проти Сербії та Македонії від імені Драгана Дурміча до Комітету ООН з ліквідації расової дискримінації. Справа полягала в тому, що два роки тому Драган не зміг зайти до нічної дискотеки "Трезор" тільки тому, що був ромом. Стаття 60 Сербського КК забороняє обмежувати права громадян через етнічну приналежність і накладає покарання від трьох місяців до п'яти років, стосовно тих, хто не допустив Драгана до клубу.

Гуманітарний юридичний центр разом з Демократичною Спліскою Ромів у лютому 2001 року у відповідь на численні скарги проти широко розповсюдженій практиці обмеження ромів входу до клубів, ресторанів, кафе, басейнів провели акцію. Вони обрали дискотеку "Трезор", що розташована у діловій частині Белграда. Три охайно одягнені пари, що мали постійне місце роботи, склалися з ромів і неромів. Ромським парам, включаючи Драгана Дурміча, був обмежений доступ до дискотеки без жодних пояснень.

Дурміч подав позовну заяву до суду, але вона не була задоволена, включаючи Конституційний суд Сербії, тому зараз розглядається у Комітеті ООН з ліквідації расової дискримінації.

Європейський центр з захисту прав ромів (ERRC) є міжнародною громадською організацією, яка забезпечує юридичний захист у випадках порушень прав ромів. Детальнішу інформацію про ERRC можете знайти, відвідавши вебсайт <http://www.errc.org>.

Ірак став першим випадком практичного застосування доктрини Джорджа Буша-молодшого, і тому він проковує апергнну реакцію. Ця доктрина стоїть на двох стовпах. Перший: США зроблять усе, що від них залежить, щоб зберегти незаперечну військову перевагу; другий: США вимагають для себе права на випереджуючі дії.

Ці стовпи підтримують дві категорії суверенітету: американський, який має пріоритет перед міжнародними договорами, і суверенітет усіх інших держав, які є об'єктами доктрини Буша-молодшого. Це змушує згадати про книгу Джорджа Оруелла "Скотний двір": усі тварини рівні, але деякі рівніші за інших.

Доктрина Буша-молодшого будується на переконанні, що міжнародні відносини є по суті відносинами сили; легальність і легітимність - не більш, ніж декорації. Це переконання не є повністю неправильним, однак у цьому гіперболізованій один аспект реалії - військова могутність за рахунок виключення інших.

Я бачаю паралель між прагненням адміністрації Буша-молодшого до американського панування і процесом бумів та спадів, що чергуються, або бурління на фондовій біржі. Бульбашки не виростають із повітря, у них є солідна основа в реалії, але реалія перекинується на неправильним уявленням про неї.

У нашому випадку домінуюча позиція США є реалією, стремління панувати - помилковим уявленням. Реалія здатна підсилювати неправильне уявлення, але в кінцевому результаті розрив між реалією та її хибним розумінням стає таким, що його вже неможливо об'єднати. На етапі самозміцнення неправильне уявлення може пройти випробування і бути підсиле-

# Роздуте почуття власної вищості Буша-молодшого

но. При цьому розширюється розрив, який приводить до подальшої зміни процесу на протилежний. Чим пізніше це трапляється, тим більш руйнівними є наслідки.

Такий хід подій видається невліковим, проте процес бумів та спадів може бути перерваний на будь-якому етапі, і в дійсності небагато з них досягають таких екстремальних меж, які обумовили б, приміром, недавнє бурління на фондових біржах. Чим раніше цей процес переривається, тим краще. Ось так я дивлюсь на прагнення адміністрації Буша-молодшого до американського панування.

Президент Джордж Буш-молодший прийшов до влади з цілісною стратегією, заснованою на ринковому фундаменталізмі і військовій силі. Але до 11 вересня 2001 року йому не вистачало чіткого мандату або чітко визначеного ворога. Напад терористів усе це змінив. Тероризм є ідеальним ворогом. Він невидимий і тому ніколи не зникає. Ворог, який являє собою справжній і визнаний загрозу, здатен ефективно забезпечувати єдність нації.

Це особливо корисно, коли пануюча ідеологія базується на гонитві за власною вигодою, як ним не стримується. Адміністрація Буша-молодшого свідомо намагає страх, тому що він допомагає їй стримувати націю у фарватері президента. Ми далеко пішли від прислів'я Франкліна Рузвельта: "Нам нічого страшитися,

крім самого страху." Проте війну з тероризмом неможливо прийняти як провідний принцип зовнішньої політики США. Що буде зі світом, якщо наймогутніша держава на Землі буде зайнята виключно самозбереженням?

Політика Буша-молодшого вже призвела до серйозних, несприятливих наслідків: Атлантичний альянс лежить у руїнах, а Європейський Союз - розколотий. США є страшним гігантом, який лізе усюди. Афганістан звільнений, проте закон і порядок не вдалося встановити за межами Кабула. Ізраїльсько-палестинський конфлікт продовжує гноїтися. Окрім Іраку, ще більш зловісна загроза з'явилася в особі Північної Кореї.

Глобальна економіка зазнає занепаду, фондові біржі виявляють тенденцію до зниження котировок акцій, а курс долара знижується. У США відбувається драматичний перехід від профіциту до дефіциту бюджету. Важко згадати час, коли б політичні та економічні умови погіршувалися так швидко.

Гра ще не закінчена. Швидка перемога в Іраку з невеликими людськими втратами могла б викликати драматичний поворот у зворотному напрямі. Ціна



## МИ ПРИЙШЛИ ПО ВАШУ ДУШУ

нафти могла би впасти; фондовий ринок міг би зрадити; споживачі могли б перебороти свої побоювання і знову почати витратити грошики; а бізнес міг би відреагувати збільшенням капітальних витрат. Америка покінула би зі своєю залежністю від нафти Саудівської Аравії; ізраїльсько-палестинський конфлікт міг би стати більш податливим, а переговори з Північною Кореєю могли би бути розпочаті без "втрати обличчя".

Саме на це і розраховує пан Буш-молодший.

Усунення від влади пана Хусейна - справа добра, однак те, як до цього приступив пан Буш-молодший, потрібно засудити. Америка повинна грати конструктивнішу роль, якщо ми хочемо, щоб людство йшло шляхом прогресу.

Джордж Сорос  
"The Financial Times"  
(Великобританія).

## Що сильніше за волю...

ОПОВІДАННЯ

### Со май зоралі ла вунжірятар (воля)...

Навскісні промені сонця - несліпучі майже холодні. Вони, схоже, майорять усе довкола розбурхав впер, який дужчас, вивертає силу-силену купу бурдних хмар, зриває блаженку хустину з худеньких плеч матері й от-от, здається, порве на дрібні клаптики мого скромного плащача, ще зі студентських років перефарбованого у модний колір.

"Горе ти мос..." Не знаю, чого й до кого те сказала ненька. Вона не могла вгнатися за мною, тому попрохав, щоб йшла наперед, а я поки що перекурю та й наздожену по хвилині.

Дорога майже порожня. Тільки он - мама, а трохи попереду неї - молдик із "дипломатом"...

Ондечки - ставок. Звіддала схожий на сердите синє око Землі, що сіріє від неприхованого хвилювання й геть настрахало розпатлані пилки на деревах.

Через випригли, пожули луки - бігті, бігті, світ за очі...

Ось тут, перед самісінькими очима, на побитих солончакахи луках - зеленій окрайчик: жива трава! І посеред отого дива - хлопчєня із блискучими чорнявими оченятами.

Безневинне ромське дитинча...

- Шоразу, - тихо промовляє, - тебе бачу, коли приїжджаші і коли назад ідеш. А ти їби й не по-

мчаш, мовби й немає мене. Чому це так?

І що тут сказати?  
- А про кого ти зараз думаєш?  
- Про матір свою. Гукє вже: до від'їзду мого - кілька хвилин. Ну, до зустріч, - кажу йому. - Мені вже час.

Який же біль майнув у його очах - чи не такий самий, як у той темний вечір, коли малий хлопчєня уперше в житті пішов красти?...

"Навіщо нам це?" - допитався я у бабусі. "Мовчи! - суворо наказувала вона. - А то почувуть..."

"Так негарно ж красти, ви ж самі вчили мене. Ми ж не табірні..."  
"А гарно, - значено відповідала стара, геть вироблена важкою працює, ромка, а не життя пропрацювати у колгоспі й заробити пенсії 30 карбованців? А чи гарно зимувати у холодній хаті, дубити з тобою день і ніч? А голова казав, що у нього немає нічого, бо ти, мовля, зараз не працюєш, тому, що хитра, а не така ще стара і хвора ти, бабо..."

Прикро стало малому. За такі ліхи слова. За бабусю. Хба вона хитра й ледача? Все життя з гаджками - в панці, а не за картами і ворожбитством, як її давні подружки з ромського табору. Тепер он руки й ноги викручує на негоду.

А на тому боці сторони палах-

котило - щочні спалювали газ. Грїли, розпїкаючи до червоного, помуху захмарну вись...

У тих полум'яних спалахах - пам'ять на все життя: заспаний кінч (виприщені очі, вишкрені зуби - люто гризе вуздечку, із страшного кіношного паровоза), а повз його боки - хохоті чобітки... Були у начальств.

"Чи й не ти це, Мотре?", а голос задоволений, неначе зустрів несподіваний зустріч. "Я... хто ж це?" Але і злий: "Значить, крадеш? - зрадовав. - Державне, значить, крадовеш? Ще й онуку змалу навчаш?"

Як же гаряче й переконливо кричав тоді голова! Спільки пристрасті було в його слову: здавалося, заліз на високу трибуну чи йшов в атаку на ненависного ворога... Кіно! Скільки разів згодом прокручувалося таке кіно у твоєму житті, малий? Скільки разів тоби казали: "Не тільки дивись, а й пильно сценарі, ладні й правильні, грай і ти, хлопчє, бо просто глядач, пасивні спостерігачі, нікому потрібні, бо так не проживеш..."

А він не грав у життя, а просто жив... Тебе гудували добрим зерном, полили чистою водою, роками приручали, як голуба-поштару. До високого й далекого польоту готували.

... Нелегке життя, тривожне, на політ здичавилого поштару, схоже, там - забули і вже не впазнують, тут - на глум здійснюючи чи й геть женуть. Вєсь ти у шрамах... І пер-

ший з них розтїнув твоє дитинство навпіл - на пекучий біль і тяжку образу. Й подумки посміхнувся: ну скажеть - чи не може таке бути? Чи можна так обривати життя, по вінця наповнене тремтливо-наївних дитячих сподівань і палкої віри в те, що скрїв - добро переможе, бо ти - його поштар, який сам один відважиться полонити крадь здичавілу пустку, де царюють зло, зрада, брехня...

Малий!... Він сам піднявся тоді на першому своєму бойовищі, сердито витер сльози і кров, яка припеклася на морозі, й пішов за бабусю. Трїщало химерно покручене гілля край білого-білого вигону, забивала дух безжална снігова хуртовина, мороз малював інієс, у хаті холодно, як у домовині: перша й остання у його житті крадіжка не відбулася, а під припїчком - кілька друзочок.

Але знайомий страх і зовсім зник. Поряд - гарна, рідна людина. І, вслухачючися у важке, переривчасте дихання бабусі, малий раптом збагнув, що не треба тікати від болю...

Нєсвідомим порухом підняв угору раптово спїтїлу долоню і, якось знічено, наче на нього у цю мить звалився увесь немилосердно важкий тягар збїглих років - мж малим хлопчєною і ним - з болїсною посмішкою помахав йому в слід...

Тїєї митї він остаточно попросився зі своїм дитинством. Але у їхніх з малим обопільних серцях назавжди залишились спомини про ту першу їхню життєву перемогу. Не раптом збагнув, що немає нічого сильнішого за волю.

Леонїд Савицький

РОМ-АРЕС

Вірші авторки  
"Романі Яг"

Нещодавно на ЛІЛОРО з'явилися чудові вірші на ще одному діалекті мови ромів. Їх автор - Олена Марчук творить кількома мовами в жанрі християнської філософської поезії. Читачі можуть ознайомитися з віршами за адресою: <http://www.philology.ru/liloro/library/marchuk.htm>

Віктор Шаповал

Ромські біженці  
з Косово  
вїмовляються  
залишати табір

Понад тисяча ромських біженців, що проживали в таборі UNHCR (Скоп'є) з часів кризи в Косово 1999 року, відмовляються залишати табір. UNHCR сформулювало крайній термін (31 березня 2003 р.) біженцям для того, щоб вони покинули табір, і обіцяли їм при цьому надати фінансову допомогу в пошуку нової місця проживання в Македонії. Біженці ж хочуть або залишитися в таборі, або повернутися в Косово. Представниця Міністерства внутрішніх справ Мір'яна Коцевська визнала, що "ніякі конкретні заходи не прийняті для повернення біженців у Косово або для їхньої інтеграції". На сьогодні близько 2 700 біженців з Косово проживають у Македонії.

РІК КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

**Чим можна пояснити згасання (або просто зникнення) багатьох ромських ансамблів, які впродовж десятків літ радували публіку?**

**Аладар Адам:** - У рік культури в Україні ми не можемо не говорити про ту велику роль, яку відіграє музика загалом, мистецтво у вихованні, становленні людини. Наша газета вже порушувала цю тему в статті "Чому заплала скрипка?" ("Романі Яе" від 26 березня ц.р.). Думается, що нинішня бесіда продовжить коло питань, які чекають розв'язання. А перше слово хочу надати старійшині, добре відомому музиканту Бейлі Горвату.

**Бейла Горват,** голова обласного товариства "Унг-ромени", керівник джазового колективу "Джипі Карпат", музикант. - Така розмова давно назрла. Моє щастя у тому, що зберіг єдиний у Закарпатті ромський колектив. Серед його учасників є такі музиканти, з котрими працюю 30 літ. Із мистецтвом ансамблю "Джипі Карпат" уже встигли познайомитися слухачі Москви, Будапешта, виступали в Австрії, Польщі. Колектив має перспективну сілістку п'ятнадцятилітню Нелю Адам.

Необхідне взаєморозуміння між ромськими музикантами, толерантність. Щоб кожен, як кажуть, не гріб до себе, а дбав про зміну, працював задля розвитку культури в широкому значенні цього слова.

Ясна річ, постійно дбаємо про розширення репертуару. Граємо класичну музику, фольклорні твори. Естрада, джаз - то наше амбула. Цього року будемо учасниками міжнародного фестивалю, виступимо в Празі, а також в Києві, Москві, Радий, що Бог зібрав нас у колектив одностудійців. Багато нам допомагає у поїздках Аладар Адам, який має зв'язки серед музикантів нашої та інших країн.

А стосовно того, як відродити ромську музику, то слід дбати про дітей, нашу зміну. Треба їх навчати, як нас свого часу навчали. Адже є династія ромських музикантів. Ще з коліски вбирали дити в себе звуки музики, пісню. А тепер треба відкрити студию, набрати на навчання здібних учнів, кращих. Нехай вивчають і фольклор.

**Борис Бучко,** голова обласного товариства "Романі Ч'їб". - До сказаного Бейлою Горватом додаю так: є у нас студії, але не діють. Те, що предки грали, не сміє померти, треба відродити. Колиш у нас у всіх ресторанах грали ромські музиканти. А тепер у Закарпатті є хіба що два-три ресторани, у яких грають наші провідні музиканти. Економічна криза найбільш вдарила по тих людях, які дарували мистецтво. Ресторани, що відкриваються, належать дуже часто бізнесменам, котрі більше цікавляться прибутками, ніж тим, щоб зробити зmistовним відпочинок відвідувачів.

**Аладар Адам:** - Ситуацію маємо не дуже втішну. Нема вчителів, які б навчали гри на скрипці, цимбалах, контрабасі. Треба дійсно мати діючу музичну студию і запрошувати для викладання талановитих музикантів і своїх, і з-за меж області чи країни. Нам потрібно поставити питання перед обласними управліннями культури, Міжнародним фондом "Відродження", зробити всеукраїнський проект на державному рівні. У мене давно була мрія створити класи, де б навчали гри на народних інструментах.

**Наці Пал,** голова товариства "Романі Бахт", музикант. - Я спеціаліст, і тому мені дуже прикро, коли в музичну студию запрошують почат-

ківця музиканта, якому самому ще треба вчитися. І це робиться при тому, що професійні музиканти, які можуть кваліфіковано навчати ромських дітей музиці, без роботи. Мені якось Йосип Адам, який має музичну студию, говорить: "У мене за два місяці скрипаль навчився грати на скрипці". Я лише іронічно посміхнувся. Є в мене зауваження і до

**Хто прийде на зміну старшим музикантам?**

**Ернест Бучко,** заслужений працівник культури України: - Повинен вам сказати, що мене тривожить ситуація, яка склалася в ромському мистецтві. Якщо ще недавно було кілька прекрасних музикантів, які грали на цимбалах, то сьогодні, крім Ніни Мунтяну, ми не можемо нікого назвати. Є в нас, наприклад, і студія, на яку виділе-

зати, чого навчив цього 13-літнього хлопця за рік. Ізольді Адам - 14 років. Грають вони на клавішних - фортепіано, синтезатор. Своєю часу мене навчав 6 років Бейла Горват. Від нього перейняв смак до хорошої музики, бажання постійно вдосконалюватися. Тут уже мої старші колеги порушували питання про викладача скрипки у студії Йосипа Адама. Це промовистий приклад дотримання керівником проекту своїх

20 учнів, але це буде підготовка кваліфікованих музикантів.  
**Наці Пал:** - Сувою ромська музична школа повинна бути творчою, і нехай там навчають ромських дітей спеціалісти.  
**Ернест Бучко:** - Ідею ромської музичної школи підтримую. Її мав би очолити найкваліфікованіший музикант - Бейла Горват. Примищення може надати ромське культурно-просвітне товариство "Романі Яе" або ж товариство Бориса Буч-

**Кожен музикант повинен виховати бодай одного свого учня**

*Минулого понеділка в редакції "Романі Яе" відбувся круглий стіл на тему: "Як відродити добрі традиції ромської музики?" Його учасниками були голови ряду культурно-просвітних товариств, відомі музиканти, дітячі культури.*

*Вів бесіду за круглим столом Аладар Адам. Із багатьох питань ми виокремили кілька, щоби зосередити на них увагу. Власне, навколо них і йшла гостра дискусія.*



**Сако лавутаріс тробуй те сітярел пескере екге чгаворес**

"Сонячної Радванки". Треба інколи послухати, що радить професіонал, а не тягнути ковдру на себе.

Стосовно проекту, про який ішла мова, то він потрібен. Я особисто хочу навчати дітей і вмію це робити.

**Іван Адам,** голова обласного товариства "Ромі Ловари", музикант. - Підтримую думку про проект. Міжнародний фонд "Відродження" тут може допомогти. Треба, щоб відповідальні за гранти знали, в чій руці вони їх дають.

**Ігнат Тирпак,** голова Перечинського районного культурно-просвітського товариства "Романі Яе". - Треба питати з тих, хто отримав грант на розвиток музичного мистецтва. Щоб учні показали на концерті, чого їх навчили. Бо виходить так, що проект закінчився і все закінчилося.

**Бейла Горват** (репліка): - Ходимо довкола тарілки, а треба висловитися ясно і зрозуміло: "Чи може навчати ромської музики нером?"

**Актуальна проблема - матеріальна база ромської музичної культури**

**Іван Адам:** - Образливо те, що дітей учать неправильно. Пораз у загальноосвітніх школах музику викладають не спеціалісти. А щодо матеріальної бази, то вона дуже потрібна - і приміщення, і музичні інструменти - все повинно бути в наявності. Я музикант зі стажем і мені боляче, що здібні, талановиті діти полишені на самих себе.

**Аладар Адам:** - Можна використати приміщення офісу "Романі Яе". Та й в післяобідній час заняття можна проводити у ромській ЗОШ №13. Є у нас, скажімо, студія Віллі Пала. Він може похвалитися кіцевином продуктом. І підготовлено ним ряд спеціалістів музики.

Ще одне питання мусимо не забути: "Хто прийде на зміну музикантам, які відходять?" Недавно помер добровольець, ветеран Великої Влчизняної війни. Коли його проваждали в останню дорогу, то грали лише чотири музиканти. А ще 10-15 років тому у таких традиційних ромських провадах брали участь 30-40 музикантів. Треба виходити на різні владні структури і бити тривогу про занепад ромського мистецтва.

но значні кошти. Але ніхто від керівництва не запитус, чого навчили дітей? У будь-якому державному закладі результатом навчання є академічний звітний концерт. А ми коли чули його?

**Борис Бучко:** - Я знаю, що музична студія отримала грант. Але чи є прозорість у її діяльності? Гадже навчачуть співати та грати ромів. Це вже нікуди не годиться. Саме вихованці такої студії могли б показувати приклад, виступати часто і згодом вирости в прекрасних музикантів.

**Аладар Адам:** - За нашим круглим столом присутній музикант з Будапешта. Хотілося б почути, як у цій сусідній країні розвивався ромське мистецтво.

**Бейла Горват-молодший,** музикант (м.Будапешт): - Музиці мене навчав дідусь. Він був добрим спеціалістом. Коли я мав 16 років, він помер. Дочувався я вже у Будапешті, де живу з 1995 року. Моїм вчителем був відомий скрипаль Лендлаї Чочві Йозеф - перший скрипаль Будапештського ромського колективу, який нараховує 100 чоловік. Відчайний і Шандор Яроку, з яким грав впершу.

А яка ситуація у Будапешті з підготовкою молодих музикантів? Там ромська музика ніколи не помере. Музиканти постійно в творчому пошуці, зростанні. Скоро півсотні літ діє відома школа Райко. У ній навчаються роми. Це своєрідний інтернат, куди приймають у 7 років. Завершують освіту у 20 літ. Викладають альт, скрипку, цимбали, кларнет, контрабас і народні танці. Це єдина в світі школа подібного типу.

Батько прилучив мене до джазової музики. Я працюю в колективі з 14 літ. Трудився в ресторанах "Закарпаття" у вар'єте. Моя мрія, щоб у Закарпатті створили таку школу. Я б у ній обов'язково погодився викладати. Це був би вихід із край заргзового становища, у якому опинилося ромське мистецтво.

**Едуард Вишневіський,** музикант. - Наша найбільша турбота - підготовка достойної зміни. І я радий, що за круглим столом зібралися музиканти, які переживають про те, хто прийде їм на зміну. Працюю в колективі музикантів, які відомі. Достатньо сказати, що ансамбль очолює Бейла Горват. Є в нас і молоді. Це Віталік Пал (мій учень). Можу пока-

прямих обов'язків - залучати найкращих викладачів-музикантів до роботи з дітьми.

**Йосип Горват-молодший,** соліст. - Я сам ще молодий, але вже маю учнів. Люблю з ними працювати. Приємно мені було чути з уст Едуарда Вишневіського, мого ровесника, що він теж охоче працює з молодими. Я теж, як Едуард, завдячую здобутим моїм вчителям. Серед них талановитий педагог Наталя Сабат.

**Фестивалі. Що маємо сьогодні?**

**Борис Бучко:** - Колись ромські фестивалі збирали багато публіки. Проводилися вони не лише в Ужгороді, а й у великих містах і сприяли розвитку мистецтва. Можна було, як кажуть, інших побачити і себе показати. Тепер вже фестивалі стали рідкістю.

**Бейла Горват:** - І спонсорів для фестивалів ромського мистецтва можна знайти. Треба тільки бажання музикантів, щоб вони були всі заодно. Бо й за наш круглий стіл дехто не прийшов - звик працювати на себе. Ми могли б запросити на фестиваль ромського мистецтва наших естрадних зірок - Петю Чорного, Діму Клімашенка. Підняли б престиж фестивалів.

**Аладар Адам:** - Могли б провести фестиваль в Ужгороді, Берегові, Хусті. Три дні в трьох містах.  
**Олександр Горват,** заступник голови товариства "Унгромени": - Наше товариство має в своїх рядах 173 члени, займаємося благодійною діяльністю. Майже кожного літнього музиканта маємо на обліку. Ідею організації фестивалів я підтримую.

**Ерфі Адам,** заступник голови товариства "Ромі Ловари": - Розмову про ромське музичне мистецтво треба було провести уже давно. Та краще пізно, ніж ніколи. Я ріс у музичній сім'ї. Батько був для мене та братів першим вчителем. Я закінчив Ужгородську музичну школу по класу скрипки, грав і граю у відомих колективах. Підтримую думку про те, щоб організувати у нас в Ужгороді музичну школу. Можливо, при Ужгородському музичному училищі ім. Д.Задора. Нехай там буде

ка. Можна набрати по п'ятеро талановитих дітей і навчати їх гри на одному з музичних інструментів. 25-30 дітей - це уже колектив. Можливо говорити про зміну. І правильно сказав Борис Бучко, що кожен професіонал повинен залишити за собою продовжувача.

**Ромське радіо.**

**Аладар Адам:** - Ми мріємо про свою передачу на обласному телебаченні. Та до цього ще далеко.

По-перше, тому, що треба навести лад на ромське радіо. Щоб там працювали ті, хто любить свою справу, є спеціалістом. Необхідно мати справжню редакцію.

**Йосип Горват:** - На радіо "Світ FM" не все так, як би цього багатьом ромам-слухачам хотілося. Задумка була, що це буде радіо нацменшин. Спливало небагато часу, як воно стало комерційним. Отримано грант на значну суму. Мене свого часу відправили в Київ на курси радіожурналістів. Та не знайшовши там роботи для мене, Передачу веде молодий ром, та потрібно відредагувати його мову. Треба мати музичну редакцію, освіжити передачі. Пораз звучить не найкраща музика.

**Бейла Горват:** - Сподівався на своє радіо. А що вийшло? Музична редакція на найнижчому рівні. Як у сльських клубах. І нікому нема до того діла, що звучить в ефірі.

І ще багато питань порушували учасники розмови. Йшлося і про престиж ромського музиканта. Як він підтримується (ідеться про пошанування талантів на державному рівні). Гостру дискусію викликало питання про вивчення, запис і зберігання ромського фольклору.

Учасники бесіди за круглим столом вирішили, що необхідно бодай двічі на рік збиратися і обговорити питання ромської музичної творчості. Запросити відповідальних працівників управління культури обласного управління Будинку культури народної творчості Закарпаття.

**Розмову за круглим столом записали Юлія Зейкан, Світлана Шушко**

**На світліні М.Горвата:** Учасники розмови за круглим столом



**Поради від Ради  
Драбаріне катаре Рада**  
23 квітня - 6 травня

Тельці, вітаю з днем народження! Ваша працелюбність надасть вам можливість мати добру матеріальну базу та повагу оточуючих. Спілкування з людьми - це те, що у вас найкраще виходить, тому сміливо використовуйте свої здібності. В особистому житті ви організуєте стабільність, і це дуже присмно.



**Овен** - від вас очікують ініціативи у справах родини та на роботі. Те, що ви починаєте зараз, завдасть клопоту на тривалий час. Не дуже навантажуйте спину та послідуйте за харчуванням.



**Телець** - приготуйтеся до активного періоду життя. Отримуйте подарунки, та за святками не пропустіть можливість 6-8 травня заробити гроші. Головне - не заховайте, тому одягайтеся тепліше та не пийте холодно.



**Близнята** - дозволять собі відпочити. Гадаю, цей темп життя може стати для вас звичайним, тому навчіться розподіляти сили. Дуже корисно перевірити легені. Купити зручне взуття - на вас чекають подорожі.



**Рак** - багато пустих паперів, але вам необхідно їх оформити, бо це принесе додаткові кошти. Щодо особистого життя - воно трохи поживало, але не будьте легковажними, згадайте своє минуле. Приділіть увагу жовчному міхуру.



**Лев** - на вас чекає важка фізична робота, але хороший результат. Гостей трохи забагато, але доведеться потерпіти. Сімейні стосунки вимагають витримки. Лікуйте шкіряні хвороби.



**Діва** - успіхи родичів вас задовольняють, та час і вам трохи "засвітяться". Бажано уникати "казонних" справ. Трохи романтики вам зараз не завдасть! Не перевантажуйте ноги.



**Терези** - на вас чекає подорож, вона може стати початком змін на краще. Особисте життя - просто феєрверк! Лікуйте спину та зверніться до окуліста.



**Скорпіон** - трохи заробили гроші, та не дуже радійте, бо ситуація нестабільна. Ви - вирішальна сила у справах родичів. Дехто прийде поплакатись та просити допомоги. Будьте уважними до своїх нірок.



**Стрілець** - ваша жертва буде достойно оцінена друзями, та за спиною багато пліток. На вас чекають великі витрати та подорож. Будьте уважні до шлунка та печінок.



**Козеріг** - сприятливий період для романтичних стосунків, але господарські справи теж не відкладайте. Зараз вас вважають вірцем, тому тримайте марку. Можна вирішувати торговельні справи. Уникайте простудних захворювань.



**Водолій** - ваша активність значно поліпшилась. Не гайте часу, бо найближчі два місяці дадуть хороший результат на довгі роки. Ставиться лояльніше до ваших родичів. Вас може потурбувати біль у суглобах. Бажано звернутися до лікаря.



**Риби** - на вас чекає цікава творча робота, можливі нові особисті стосунки. Матеріальне становище не дуже стабільне, та є надія на майбутнє. У вас з'являться друзі, які незбаром стануть вам у нагоді. Зі здоров'ям усе буде гаразд!

**РОМАНИ ЯГ**  
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства  
Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**  
Редактор **Євгенія Навроцька**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.  
Поштовий або частковий переказ матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг".

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон: (03122) 61-39-56.  
E-mail: romniyag@tn.uz.ua  
http://www.romniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.  
Умовн. друк. арж. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 609

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

# Майстер на межі забуття

Музикант Володимир Пресняков-старший в одному зі своїх інтерв'ю сказав: "У юності я був захоплений в одну дівчину і не знав, як їй у цьому зінатися. Тоді я пішов до ромки і попросив, щоб вона навчала й, що її доля - це я. Ворожка підстергла дівчину і сказала, що ім'я її нареченого починається на "В", а прізвище на "П" і повністю описала мою зовнішність. Після цього дівчина звернула на мене увагу, і в нас зв'язався роман".

Все нове - добре забуває старе. Треба гадати, виверт артиста естради сотні разів спадав на думку його попередникам у різних країнах. А живопис відобразив цей сюжет давним-давном.

У записниках Російського музею в Петербурзі зберігається картина "Ворожіння. Сцена біля криниці". Її майже ніколи не показують публіці. Чому? Художник Василь Галіке помер молодим, не встигнувши прославити своє ім'я. Та й тема не відзняється соціальною глибиною.

На полотні зображена російська дівчина в сарафані, що довірливо слухає ромку. Позаду посміється хлопець, котрий нав'язує

смаглявій пророчиці, що конкретно треба говорити. Звичайно, картина не вільна від впливу класицизму. Галіке - петербурзький німець за походженням - незадовго перед тим, як написати своє "Ворожіння", закінчив Академію мистецтв і не в силах був відмовитися від професорських штампів. Замість звичайного російського криничного зрубу він (як і вчили) зображує дзюркотливе джерело античного зразка. Цим, на щастя, класицизм і закінчується. Одаг учасників цікаво сенки зображення і реалістичному ключі.

Знав би Галіке, безглуздо помираючи від холери, що ромологи будуть згадувати його ім'я з глибокою вдячністю. Адже саме йому призначено було додати відсутню ланку в еволюції російсько-ромського костюма. Ранні замальовки Леї Принса і Еткінсона, з одного боку, і роботи реалістів кінця XIX століття з іншого - це два кінці довгого моста. Картина передчасно померлого Галіке - його середина.

Російська ромка намальована з дитиною за спиною. На ній світла сорочка і синя спідниця. "Ромським" можна назвати лише вели-



Василь (Вільгельм-Август) Галіке.  
"Ворожіння. Сцена біля криниці". 1839 р.

чезне червоне покривало - адже аж до початку XX століття такі традиційні плащі зберігалися в побути кількох ромських етногруп. На відміну від європейських жінок, ромки знали безліч способів драпіруватися. Покривало то перетворювалося на плащ, то накидалося на плечі, то вигадливо обмотувалося навколо грудей чи стегон. Накинувши тханину на гілки куща, жінки перечеку-

вали дощ і, звичайно, вони вмлі розпихати у складки, які звисали з всіх боків, випрошену по селах їжу - руки при цьому зашлішалися вільними.

У XX столітті усе це буде в російських ромок забуто. Покривало витісниться строкатою шаллю, а функції "складу" візьмуть на себе торба, фартух і безліч спідниць зі знаменитими і нібито давніми потайними кишенями.

## Романе чаціне Ромські приказки

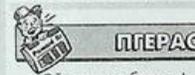


Шукар ромної шого най лачі.  
Красива дружина ніколи не добра.

На сако камел о чацімо.  
Не кожен радий правді.  
О Девлоро са дикгел.  
Бог усе бачить.  
Сако джанел песко чацімо.  
Кожен знає свою правду.  
Най кодо мануш, саво чи пбазі.

Нема людини, яка б не помилялася.  
Сако пескі удвара шулавел.

Кожен підмітає на своєму подвір'ї.  
Ко бут камел, шого ганчі чи авла лес.  
Хто багато хоче, ніколи нічого не матиме.



### ПЕРАСА

- Ой, як шия болить!  
- Від чого?  
- Та вчора застудився, і дружина вирішила спину розтерти спиртом.  
- А шия тут причому?  
- А ви коли-небудь пробували шось з спини злизувати?!

- Йой, мушале, сар ман дуггал е мен (кор)!  
- Состар?  
- А раті (йч) насвайлем, е ромні пенел розмаггав туке о думо спритоса.  
- Ай е кор состар?  
- Ай туме варекана зумадан варесо пала думо тейле те чарен?

Заходить лікар до хворого, сідає біля нього на ліжко і питає:  
- Ну, кажіть, що у вас болить?  
- Нога, на яку ви сіли.

++++  
Авел андре о дуггадо ко насвало, бешел паша лесте про пато ай гучел:  
- Но, пгенен, со тумен дуггал?  
- О ліндро, пре саво тумен бешен.

++++  
Зайшов покулець у магазин, став біля прилавка, дивиться дивиться так годину, другу... Продавець не витримув:  
- Що ви так довго роздивляєтесь?  
- Ніяк не можу зрозуміти, це ціни чи номери телефонів?

++++  
Авел анде болта о купцо, терділс ай дикгел. Дикгел екг час о дуйто... О хулай гучел лестар:  
- Со тумен каде бут дикгел?

- Чи сар наштік гатарав (ахлююван) кодо кецт лове мол вай самлі телефоненгере?

## РОМАНЕ ХАБЕНАТА

### ПГАБАРДЕ САМЕ ГОЯ

4 сане (сосіски), 50 г ковло цірал, 4 штар лунге котора балекас, гірчіца

Сане гоя пречинас лунгес. Пре екг ріг андрал макас прчіцею ай опрал сьовас цера ковло цірал. Кетане сьовас солдуї. Болдес (обкруцнас) е сані гої сане котореса балекасеса, сане каштореса подкікерас. Ловкорес пекас ла пре тигай, хана о балекас лойсайол. Пашес лед таде (кіраде) коломпіра.

### ГАРЯЧІ СОСІСКИ

4 сосіски, 50 г плавленого сиру, 4 довгих шаматочки сала, гірчіца.

Сосіски розрізати вздовж. Внутрішній бік однієї половинки змастити прчіцею і покласти на нього шматок плавленого сиру. Накрити іншою половиною. Обмотати сосіску тонким шматочком сала, закріпити дерев'яною шпажкою. Обережно обсмажити на сковордці, доки сало не зарум'яніться. Подавати з відвареною картоплею.

## Конкурс краси - 2003

Нинішній рік є роком Міжнародного ромського конкурсу краси, організованого ТВ BTR National. Конкурс відбудеться 22 червня в Скоп'є (Республіка Македонія).

Щороку дівчата-ромки на цьому конкурсі одержують багато нагород, після чого підписують престижні контракти, влаштовують свою долю тощо.

Міжнародний конкурс краси-2003 передбачає велику програму, у якій ромські дівчата вкотре продемонструють свою чарівність, розум, а також елегантність і яскравість.

Всі учасниці цього престижного заходу отримають нагороди і коштовні презенти. Протягом усієї заключ-

ної програми дівчата будуть вдягнені у прекрасне святкове вечірнє вбрання.

На конкурс з'їдуться чимало гостей з різних країн світу, щоб побачити найгарніших ромських дівчат. До того ж у програмі передбачається багато музики й гумору.

Організатори Міжнародного ромського конкурсу краси-2003 чекають, що у Скоп'є прийдуть і ромські красуні з Закарпаття. Написати листа, запропонувати свою кандидатуру та надіслати фотографію можна за адресою: Respublika Makedonia, Skopje, ТВ BTR National Конкурс Міжнародної Краси ROMA-2003"

У минулому номері "Романі Яг" від 9 квітня цр. через технічну помилку в рубриці "Ромська красуня-2003" було неправильно вказане ім'я Злоти Покчовської з МДОНецька. Просимо вибачення.